

**Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego
„Apeiron” w Krakowie**

we współpracy z

**Kołem Naukowym Systemów Bezpieczeństwa WSBPI
„Apeiron” w Krakowie**

SECURITY, ECONOMY & LAW

SEL

Redakcja

Juliusz Piwowarski
Piotr Siemiątkowski

Nr 4/2019 (XXV)
Kraków
październik–grudzień 2019

REDAKTORZY TOMU ■ EDITORIAL COMMITTEE:

dr hab. Juliusz Piwowarski, prof. WSBPI, Poland

dr hab. Piotr Siemiątkowski, prof. UMK, Poland

REDAKCJA I KOREKTA ■ COPYEDITING AND PROOFREADING

Ewelina Brodziak

SKŁAD ■ TYPESETTING

Ewelina Brodziak

Copyright © by Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego
i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, Kraków 2019
Koło Naukowe Systemów Bezpieczeństwa WSBPI
„Apeiron” w Krakowie

Czasopismo jest kwartalnikiem ■ The three-monthly journal
ISSN 2353-0669

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron”
w Krakowie, ul. Krupnicza 3, 31-123 Kraków
Tel. (12) 422 30 68; Fax. (12) 421 67 25
e-mail: science3@apeiron.edu.pl
www.www.security-economy-law.pl

Wersja elektroniczna czasopisma jest wersją podstawową
Electronic version constitutes a primary version of the journal

KWARTALNIK „SECURITY, ECONOMY & LAW” INDEKSOWANY JEST W BAZACH:

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego: 5 pkt

Index Copernicus: ICV 83,49 pkt

THE QUARTELY JOURNAL IS INDEX IN THE FOLLOWING DATABASES:

Ministry of Science and Higher Education: 5 points

Index Copernicus: ICV 83,49 points

RADA NAUKOWA

SCIENTIFIC BOARD

Nevena Atanasova-Krasteva, LtCol Assoc. Prof. Ph.D., **Vasil Levski National Military University**, Bulgaria

Gerhard Banse, Prof. Ph.D., **Karlsruhe Institute of Technology**, Germany

Ghita Barsan, BG. Prof. Eng. Ph.D., “**Nicolae Bălcescu**” Land Forces Academy, Romania

Jozef Blazek, Prof. Ph.D., **University of Security Management in Košice**, Slovakia

Ing. Peter Havaj, Ph.D., **University of Security Management in Košice**, Slovakia

Wojciech M. Hrynicky, Ph.D., **University of Public and Individual Security “Apeiron” in Cracow**, Poland

Ralph R. Johnson., M.A., **United States Foreign Service, U.S. Department of State**, The United States of America

Rastislav Kazanský, Assoc. Prof. PhDr. Ph.D., **Matej Bel University**, Slovakia

Branislav Kovacik Ph.D. Doc. PhDr., **Matej Bel University**, Slovakia

Zbigniew Kuźniar, Ph.D., **General Tadeusz Kościuszko Military University of Land Forces in Wroclaw**, Poland

Marián Mesároš, dr. h.c. prof. Ing. DrSc. MBA LL.M., **University of Security Management in Košice**, Slovakia

Juliusz Piwowarski, Assoc. Prof. Ph.D., **University of Public and Individual Security “Apeiron” in Cracow**, Poland

Tadeusz Ratusiński, Ph.D., **Pedagogical University of Cracow**, Poland

Urszula Soler, Ph.D., **The John Paul II Catholic University of Lublin**, Poland

Rastislav Sopilnyk, Prof., **Lviv University of Business and Law**, Ukraine

Jolanta Wąs-Gubała, Assoc. Prof. Ph.D., **Prof. Dr Jan Sehn Institute of Forensic Research in Cracow**, Poland

RECENZENCI
BOARD OF REVIEWERS

Prof. Vania Banabakova, Ph.D. (Bulgaria)
Wojciech Czajkowski, Ph.D. (Poland)
Agnieszka Filipek, Ph.D. (Poland)
Krzysztof Kaganek, Ph.D. (Poland)
Zbigniew Kuźniar, Ph.D. (Poland)
Prof. Ing. Pavel Nečas, Ph.D. MBA (Slovakia)
Prof. Jerzy Ochmann, Ph.D. (Poland)
Assoc. Prof. Juliusz Piwowarski, Ph.D. (Poland)
Prof. JUDr. Ing. Viktor Porada, DrSc., dr h. c. mult. (Czech Republic)
Doc. ing. Jozef Sabol, DrSc. (Czech Republic)
Zhanna Semchuk, Ph.D. (Ukraine)
Prof. Lyubomyr Sopilnyk, Ph.D. (Ukraine)
Rostyslav Sopylnik, Ph.D. (Ukraine)
Prof. Svilen Stefanov, Ph.D. (Bulgaria)
Doc. Ing. Jozef Stieranka, Ph.D. (Slovakia)
Krzysztof Tomaszycycki, Ph.D. (Poland)
Doc. Inga Uriadnikowa, Ph.D. (Ukraine)
Doc. Vasyl Zaplatynskyi, Ph.D. (Ukraine)

REDAKTORZY TEMATYCZNI
SUBJECT EDITORS

1. Security and Uniformed Services:

Assist. Prof. Kuba Jałoszyński, Ph.D. (Poland)
Doc. Štefan Kočan, Ph.D. (Slovakia)
Prof. Antoni Olak, Ph.D. (Poland)
Assoc. Prof. Juliusz Piwowarski, Ph.D. (Poland)

2. Economics:

Paweł Dziekański, Ph.D. (Poland)

3. Law:

Prof. Yuriy Boshytskyi, (Ukraine)
Wojciech M. Hrynicky, Ph.D., (Poland)
prof. JUDr. Ing. Viktor Porada, DrSc., dr h. c. mult. (Czech Republic)
Doc. JUDr. Karel Schelle, CSc., (Czech Republic)

4. Mathematical Aspects of Security Culture:

Ing. Tadeusz Ratusiński, Ph.D. (Poland)

5. Medical and Kinesiological Aspects of Security Culture:

Assoc. Prof. Tadeusz Ambroży, Ph.D. (Poland)
Assoc. Prof. Dariusz Mucha, Ph.D. (Poland)
Dorota Szczablowska, Ph.D. (Poland)

WYKORZYSTYWANIE PSÓW SŁUŻBOWYCH W FORMACJACH MUNDUROWYCH

THE USE OF SERVICE DOGS IN UNIFORMED SERVICES

HELENA BŁASZCZYK¹

ABSTRACT

The aim of the article is to raise the level of knowledge about the use of dogs by uniformed services. The thesis is that dogs significantly increase the efficiency of services working for the security of citizens and allow to raise its level. To prove the validity of this claim, the author characterizes patterns of breeds of dogs used for work in services as well as discusses three main categories of service dogs: defenders, guardians and trackers, along with their tasks. Factors and elements of training having an impact on the effectiveness of dogs' work are also indicated. In conclusion, the author gives examples of other uses of dogs to help people. This allows to prove the thesis put forward at the beginning of the article and also to draw attention to the great responsibility of man working with a dog since the animal's behavior and its proper preparation for service depends on people.

KEYWORDS

service dogs, uniformed services, patterns of breeds of dogs

¹ Lic. Helena Błaszczuk, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie; correspondence address: Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, ul. Krupnicza 3, 31-123 Kraków, Poland

ABSTRAKT

Celem artykułu jest podniesienie stanu wiedzy na temat wykorzystania psów przez formacje mundurowe. Teza postawiona w publikacji mówi, że psy znacznie podnoszą efektywność pracy służb działających na rzecz bezpieczeństwa obywateli i pozwalają podnieść jego poziom. Autorka, by udowodnić słuszność tego twierdzenia, charakteryzuje wzorce ras psów wykorzystywanych do prac w służbach, a także omawia trzy główne kategorie psów służbowych: obrońców, stróżów i tropicieli, wraz z ich zadaniami. Wskazane zostaje również, jakie czynniki i elementy szkolenia mają wpływ na efektywność pracy psów. Na zakończenie autorka podaje przykłady innego wykorzystania psów do pomocy człowiekowi. Pozwala to udowodnić tezę postawioną na początku artykułu, a ponadto zwrócić uwagę na ogromną odpowiedzialność człowieka w pracy z psem. Od ludzi bowiem zależy zachowanie zwierzęcia i odpowiednie przygotowanie go do służby.

SŁOWA KLUCZOWE

psy służbowe, formacje mundurowe, wzorce ras psów

WSTĘP

Telewizyjne seriale i filmy, zwłaszcza o tematyce kryminalnej, często posługują się motywem wykorzystania psów do ścigania przestępców lub ochrony obszarów i obiektów. Prowadzi to nierzadko do powstania wielu mitów dotyczących pracy funkcjonariuszy służb mundurowych z psem. Artykuł ma na celu poprawić stan wiedzy na temat wykorzystania psów przez służby mundurowe². Przedstawione zostaną zatem wzorce ras psów wykorzystywanych do prac na rzecz bezpieczeństwa, a także kategorie i zadania psów służbowych. Autorka omówi pokrótce, jakie czynniki i elementy szkolenia mają wpływ na efektywność psów oraz wskaże przykłady innego wykorzystania psów do pracy i pomocy człowiekowi. Pozwoli to udowodnić tezę, że psy znacznie przyczyniają się do efektywności zadań wykonywanych przez służby mundurowe.

² Artykuł jest skróconą i opracowaną wersją pracy licencjackiej autorki pt. *Wykorzystywanie psów w zabezpieczeniu obszarów i obiektów*, napisanej pod kierunkiem dra inż. Pawła Pajorskiego na Wydziale Bezpieczeństwa i Nauk Społeczno-Prawnych Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, Kraków 2019.

CHARAKTERYSTYKA WZORCÓW RAS PSÓW

Mimo że na świecie jest około czterysta ras psów, większość z nich nie jest w stanie spełnić wymogów dla psów obronnych, tropiących i stróżujących. Powinny one bowiem wykazywać cechy, takie jak: posłuszeństwo wobec opiekuna, czujność, waleczność i niezłomność, oraz mieć odpowiednią budowę ciała, szybkość i siłę. Pies służący w jednostkach zajmujących się wykrywaniem substancji czy śladów zapachowych powinien z kolei mieć niezwykle czuły węch oraz dobrze zapamiętywać i rozróżniać zapachy.

Błędnym założeniem jest to, że w służbach mogą pracować tylko te psy, które posiadają rodowód. Potwierdzono, że mieszańce ras są mniej podatne na choroby, są odporniejsze, mądrzejsze oraz żywotniejsze. Takie psy muszą jednak przejść odpowiednie testy. Jeżeli zakończą się one pomyślnie, zwierzę może rozpocząć kurs i szkolenie uprawniające go do zastania psem obronnym.

Rasy wykorzystywane w Polsce do celów obronnych i tropiących można podzielić na trzy grupy, w zależności od ich pochodzenia i zdolności. Są to psy: pasterskie, molosowate i teriery. Pierwsza grupa wywodzi się od psów, których zadaniem było pilnowanie i ochrona stad. Ze względu na powierzone im zadania psy te same musiały podejmować pewne decyzje, które zazwyczaj leżą w gestii człowieka. Wędrowały za stadem, śpiąc i jedząc tam, gdzie ono. Strzegły też stada przed dzikimi zwierzętami oraz przed kłusownikami.

Ze względu na styl pracy psy pasterskie są samodzielne, trudne do opanowania, nie przywiązują się do człowieka tak mocno jak inne rasy, łatwo dominują, przejmują kontrolę w sytuacjach kryzysowych³ oraz mają trudny temperament.

Następna kategoria psów wywodzi się od ras wykorzystywanych do celów bojowo-obronnych. Są nimi m.in. psy molosowate, sznaucery i pinczery. Ich charakterystyczną cechą jest masywność, duża postura oraz groźny wygląd. Dziś jednak zmniejszył się nacisk na te cechy, cenione są za to posłuszeństwo, czujność i inteligencja. Psy z tej grupy ze względu na wykonywane zadania cechują się większą agresywnością. Szkoli się je do walk z napastnikami oraz do ochrony właściciela. Szkolenie przeprowadza się w specjalistycznych ośrodkach, trwa ono około czterdziestu godzin. Warunkiem przystąpienia do niego jest okazanie dyplomu PT 1⁴.

³ J. Kuźniewicz, G. Kuźniewicz, *Psy w służbie człowieka*, Wrocław 2003, s. 105.

⁴ Pies towarzysz kategorii pierwszej, certyfikat wydaje Związek Kynologiczny w Polsce.

Do ostatniej z grup należą psy myśliwskie. Dawniej wykorzystywane były do wypłaszania i przynoszenia zwierzyny lub pomocy w polowaniu. Dzisiaj cenione są za czujność. Ich głównym zadaniem jest stróżowanie i wszczynanie alarmu, kiedy na teren chroniony wkroczy osoba nieuprawniona. Mimo mniejszych rozmiarów można je wykorzystywać również do ochrony człowieka. Ze względu na czulszy zmysł powonienia świetnie nadają się do wykrywania materiałów niebezpiecznych, nielegalnych lub wybuchowych.

Jak już wspomniano, psy nie muszą posiadać rodowodu, jednak autorka przedstawi idealne wzorce ras psów wykorzystywanych do celów wymienionych powyżej. Wzorce te zostały zatwierdzone i ustanowione przez Związek Kynologiczny w Polsce. Należy pamiętać, że jest to opis cech idealnych, dlatego zostaną również przedstawione i omówione najczęstsze odstępstwa.

OWCZAREK NIEMIECKI

Najpopularniejszym i najwszechstronniejszym psem jest owczarek niemiecki. Wykorzystywany jest przez policję, wojsko, służbę więzienną i straż graniczną.

Początki historii tej rasy sięgają XIX wieku, gdy wzrastała przestępczość w Europie Środkowej. Ludzie podjęli próbę zmniejszenia dalszego wzrostu aktów łamania prawa, szkoląc psy służbowe i wykorzystując je do walki z tym zjawiskiem⁵. Jedną z pierwszych ras wychodowanych wówczas w celach policyjnych był owczarek niemiecki. Jak sama nazwa wskazuje, hodowlę rozpoczęto w Niemczech. Poprzez selekcję osobników starano się stworzyć psa idealnego.

Selekcjonowanie rozpoczęto w 1872 roku, ale to nie dało pożądanых skutków w oczekiwanym czasie. Dlatego hodowcy z całych Niemiec zorganizowali się i w 1881 roku utworzyli klub „Phylox”, w ramach którego razem pracowali nad ujednoczeniem wzoru owczarka niemieckiego. Dzięki ich staraniom w roku 1899 „Związek Kynologiczny przyjął i zaakceptował wzorce rasy owczarka niemieckiego”⁶.

Na przestrzeni lat opis rasy był nieznacznie modyfikowany, od 2010 roku brzmi zaś następująco: „Owczarek niemiecki musi być zrównoważony, pewny siebie, oddany właścicielowi, łagodny (o ile nie zostanie sprowokowany), czujny i łatwy do wyszkolenia. Cechy te, połączone z odwagą, ciętością

⁵ J. Kuźniewicz, G. Kuźniewicz, *Metody szkolenia i sposób użytkowania psów*, Wrocław 2005, s. 215.

⁶ Wzorzec FCI nr 166, *Owczarek niemiecki*, 23.12.2010/EN.

i twardością charakteru czynią z niego dobrego psa do towarzystwa, obrońcę, stróża, psa policyjnego i pasterskiego”⁷.

Początkowo owczarka niemieckiego wykorzystywano głównie w roli stróża stad pasących się na polach, ale po pewnym czasie człowiek dostrzegł w nim cechy przydatne dla służb mundurowych. Swoją wszechstronność owczarek niemiecki zawdzięcza niezwyklej budowie ciała: ergonomicznym w kształcie, silnym nogom, umięśnionej sylwetce i niezwykle proporcjonalnym kątowaniu kończyn. Wszystkie te składowe wpływają na wytrzymałość i kondycję psa, wyjątkowo wysokie u tej rasy. Cechy fizyczne owczarka doskonale łączą się z charakterem. Jego zapał wraz z inteligencją sprawiają, że łatwo go wyszkolić oraz prowadzić, dlatego też świetnie nadaje się do pracy z przewodnikiem. Z łatwością przywiązuje się do właściciela, co skutkuje wiernością i posłuszeństwem. Ze względu na wszechstronność pies może być wykorzystany do bardzo wielu zadań zleconych mu przez człowieka. Cechuje się wysoko rozwiniętą inteligencją, czułym słuchem oraz węchem. Ponadto owczarek niemiecki doskonale rozumie otoczenie i adaptuje się do nowych warunków w razie zmian.

Owczarki niemieckie pracują we wszystkich służbach mundurowych. Po wyszkoleniu potrafią wyszukiwać narkotyki, materiały wybuchowe, tropić, chronić, walczyć, poszukiwać ciał, a także prowadzić osoby niewidome. Wbrew stereotypowej opinii o ich agresywności owczarki są „zrównoważone emocjonalnie, pewne siebie, czujne, stanowcze, niezłomne, posłuszne, lojalne”⁸, a przede wszystkim posiadają silny instynkt ochronny. Ze względu na wyżej wymienione cechy owczarek niemiecki jest najpopularniejszym i najczęściej wykorzystywanym psem do zadań związanych z ochroną i obroną, w tym obszarów i obiektów.

Większość szceniąt nie odchodzi od wzorca zatwierdzonego przez Związek Kynologiczny, ale bez odpowiedniej tresury ujawnia się ich silny charakter i temperament. Wtedy przewodnik może mieć do czynienia z bezprawnymi atakami agresji, np. w stosunku do innych psów. Ponadto bez odpowiedniej dawki ruchu psy te stają się nadpobudliwe i uciążliwe dla swojego opiekuna. Najczęstszymi odstępstwami od wzorców są psy o niewystarczającej pewności siebie, bojaźliwe, nadpobudliwe, lękliwe i nerwowe. W tych przypadkach często dochodzi do wybuchów agresji związanych

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

z wyżej wymienionymi wadami, które dyskwalifikują psa w kontekście pracy w jakichkolwiek służbach.

ROTTWEILER

Kolejną rasą użytkową jest rottweiler. Wywodzi się ona od celtyckich psów obronnych. Historia rottweilerów sięga czasów legionów rzymskich, „służyły one z jedenastą legią Klaudiusza Augusta”⁹, aż w 76 roku dotarły na tereny dzisiejszej Bawarii. Krzyżowały się tam z lokalnymi gatunkami psów do końca XIX wieku. Bawarczycy wykorzystywali je do zaganiań stad oraz pilnowania dobytku przed złodziejami.

Pierwszy szkic wzorca rasy powstał w roku 1901, a sześć lat później założono pierwszy klub zajmujący się selekcją i udoskonalaniem cech użytkowych rottweilerów. Jako jedna z ras uważanych za policyjną, rottweilery musiały wykazywać się chęcią do walki i zaciekłością. Starano się wyeliminować z puli genetycznej osobniki lękliwe i nerwowe, przez co rasie groziło wręcz wymarcie.

Podczas I i II wojny światowej rottweilery „pełniły rolę zwiadowczą oraz kurierską”¹⁰. W Polsce pojawiły się w 1919 roku i zostały wykorzystane przez Szkołę Oficerską Wojsk Telegraficznych do celów meldunkowych. Po II wojnie światowej „Polacy zaczęli przysparzać rotwailery porzucone przez wojska okupanckie podczas ucieczki”¹¹.

Są to średniej wielkości psy, uważane za silne, sprawne oraz wytrzymałe. Ich postura świadczy o zaciętości, czujności i gotowości zmierzenia się z zagrożeniami w otoczeniu. Według Związku Kynologicznego „rottweiler jest przyjaznego i miłego usposobienia, bardzo przywiązany, pokorny, posłuszny i chętny do pracy. Jego wygląd cechuje naturalność, jego zachowanie jest pewne siebie, opanowane i nieustraszone. Na swoje otoczenie reaguje z wielką uwagą i zarazem spokojem”¹².

Obecnie powszechnie wykorzystywany jest w wojsku, policji i służbie więziennej. Doskonale sprawuje się jako obrońca i stróż, nieufny wobec obcych, ale oddany opiekunowi, zapewnia doskonałą ochronę osobistą przewodnikowi.

⁹ J. Kuźniewicz, *Psy pracujące w służbach mundurowych*, Nowa Ruda 2016, s. 239.

¹⁰ J. Kuźniewicz, G. Kuźniewicz, *Metody szkolenia...*, op. cit., s. 206.

¹¹ J. Kuźniewicz, *Psy pracujące...*, op. cit., s. 240.

¹² Wzorzec FCI nr 147, *Rottweiler*, 17.09.2018 / PL.

Chociaż większość osobników tej rasy nie oddala się zbyt od wzorca, to należy pamiętać, że bez odpowiedniej tresury wszystkie pozytywne cechy tego psa mogą stwarzać sytuacje niebezpieczne dla ludzi i zwierząt w jego otoczeniu. Nietresowany rottweiler staje się napastliwy, nadmiernie agresywny i dominujący. Zgodnie z jego naturą intruzi nie są mile widziani na pilnowanym przez niego terenie, a przy źle wytresowanym osobniku może dojść do nadmiernej agresji, a w konsekwencji do śmierci osób wdzierających się na obiekt chroniony.

Rottweilery należą do ras samodzielnych. Doskonale dają sobie radę bez przewodnika, szybko podejmują samodzielne decyzje i potrafią stanąć w obronie opiekuna. Wiąże się to z silnym charakterem, który źle ukierunkowany może spowodować chęć dominacji psa nad właścicielem. Taki konflikt może negatywnie wpłynąć na więź między nimi, zdarza się również, że zaufania nie da się już odbudować.

Najczęstszą wadą występującą u tej grupy psów jest słaby charakter związany z ostrożnością pozorną, czyli reagowaniem przez psa agresją na wszystko, co jest mu nieznanne. Wiąże się to również z ospałością, delikatnością, wrażliwością i brakiem wytrwałości. Takie osobniki nie nadają się do celów obronnych. Niezwykle trudno je zmotywować, tracą chęci do kontynuowania pracy lub szkolenia¹³. Ociążałe psy mogą zbyt późno zareagować na sytuację zagrażającą życiu lub zdrowiu opiekuna albo nie zrobić tego wcale.

DOBERMAN

Kolejną rasą użytkową jest doberman. Nazwa psa pochodzi od nazwiska człowieka, który zapoczątkował jej istnienie. Fryderyk Dobermann rozpoczął hodowlę poprzez mieszanie pinczera gładkowłosego z rottweilerem, w późniejszych etapach dołączył jeszcze cztery inne rasy. Tak powstała odrębna rasa, która w 1910 roku została zarejestrowana w Międzynarodowym Związku Kynologicznym. Pies ten należy do kategorii psów średnich. W kłębie powinien mieć od „68 cm do 72 cm, natomiast suki są z natury mniejsze, mają od 63 cm do 68 cm”¹⁴.

Z natury doberman powinien być psem łagodnym i opanowanym. „Pożądanym jest średnio pobudliwy temperament i średnia doza ostrości (czujności). Wymagany jest dobry kontakt z właścicielem i średni stopień pobudliwości. Doberman jest łatwy do ułożenia, lubi pracować, i powinien wykazywać

¹³ J. Kuźniewicz, G. Kuźniewicz, *Metody szkolenia...*, op. cit., s. 247.

¹⁴ Wzorzec FCI nr 143, *Doberman*, 14.02.1994 / GB.

zdolność do pracy, odwagę i twardość”¹⁵. Doberman jako pies służbowy wykazuje się stanowczością, odwagą, pewnością siebie, szybkim przyswajaniem wiedzy i zaciętością na polu walki. Nie jest to jednak pies dla osób niedoświadczonych, w jego naturze leży bowiem dominacja i duma. Dojrzewające osobniki w wieku od 4 do 5 miesięcy poprzez agresywną postawę (warcząc i szczerząc kły) próbują przejąć pozycję dominującego osobnika w stadzie. Brak odpowiedniego prowadzenia skutkuje nieposłuszeństwem ze strony psa. Z właściwie postępującym opiekunem dobermany są uległe, bezgranicznie oddane, inteligentne, czujne i odważne. Należy pamiętać, że tak jak rottweilery nie są przyjaźnie nastawione do intruzów.

Najczęściej spotykane są w wojsku i policji w Stanach Zjednoczonych, Japonii czy Korei Południowej¹⁶. Większość dobermanów wykazuje wady takie jak: nerwowość, bojaźliwość, brak zaciętości, brak pewności siebie, które doprowadzają do aktów agresji i napadów lękowych. Są też osobniki, które wyróżniają się zbyt dużymi pokładami agresji, pewności siebie i trudnym temperamentem. Wychowywanie i prowadzenie takiego psa jest dużym wyzwaniem.

OWCZAREK KAUKASKI

Owczarka kaukaskiego wykorzystuje się częściej do stróżowania niż do obrony właściciela. Psy pochodzące z tej linii odznaczają się czujnością, stanowczością, inteligencją, samodzielnością i siłą. Początkowo rasa ta była wykorzystywana do strzeżenia stad przed wilkami, dlatego owczarki kaukaskie opracowały strategię walki z przeciwnikiem. Nie okrążały bezmyślnie stada, tylko patrolowały okolicę ze wzniesienia, tak by móc objąć wzrokiem całe stado. Kiedy wilk decydował się na atak, pies podejmował interwencję, walcząc niedaleko stada. Jego główną strategią było nieoddalanie się od terenu chronionego i pilnowanie, aby żadne zwierzę nie oddzieliło się od grupy.

Człowiek nie ingerował w działania owczarków kaukaskich, dlatego nie są one tak mocno przywiązane do przewodnika jak inne rasy. Zgodnie z założeniami hodowców posiadają bardzo silny instynkt terytorialny. Z tego powodu nadają się idealnie do roli stróżów. Budowa ciała również jest jednym z ich atutów. Zgodnie ze wzorcem „owczarek kaukaski jest psem

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ J. Kuźniewicz, G. Kuźniewicz, *Metody szkolenia...*, op. cit., s. 247.

harmonijnie zbudowanym, silnym, o mocnym kośćcu i umięśnieniu, w formacie trochę prostokątnym¹⁷.

Ich gęste futro zapewnia im ciepło nawet w niskich temperaturach. Rasa ta znana jest z adaptacji do niekorzystnych warunków atmosferycznych, najlepiej radzi sobie poza terenami miejskimi. Wojsko często używa ich do pilnowania jednostek wojskowych, gdyż doskonale sprawdzają się w roli stróża na dużych terenach.

Owczarek kaukaski to „pies pewny siebie, opanowany, nieustraszony i niezależny. Jest oddany właścicielowi i doskonale pełni obowiązki stróża”¹⁸. Ze względu na trudności w kształtowaniu i prowadzeniu tych psów polecane są one tylko stanowczym i doświadczonym przewodnikom. Tresura powinna zacząć się od lat szczenięcych, aby wykształcić u psa dużą odporność na stres. Ponadto powinien on mieć stały i częsty kontakt z opiekunem, tak aby wytworzyła się między nimi zdrowa, oparta na hierarchii więź. Jakikolwiek słabości lub wątpliwości przewodnika będą odbierane przez psa jako uległość i zmiana w hierarchii, dlatego ta rasa nie jest łatwa do podporządkowania.

Owczarki kaukaskie nie najlepiej radzą sobie w zurbanizowanym środowisku. Wiele z nich posiada silną chęć dominacji oraz silny instynkt terytorialny, przez co często mają agresywną postawę wobec innych psów i ludzi. Zdarzają się również osobniki nadmiernie lękliwe i niepewne siebie, skłonne do ostrożności pozornej. Źle prowadzone owczarki mogą nawet zaatakować właściciela, nie są dobrymi psami obronnymi. Natomiast w roli stróża sprawdzają się doskonale, są niezwykle uzdolnionymi wartownikami. Niestety są jedną z ras, u których występuje dziedziczna dysplazja stawów biodrowych. Choroba ta natychmiast wyklucza psa z pełnienia przez niego obowiązków.

OWCZAREK FRANCUSKI BEAUCERON

Wszystkie wyżej wymienione rasy psów służą do ochrony, obrony lub stróżowania, natomiast owczarek francuski beauceron należy do kategorii psów tropiących. Jego opis znaleziono już na jednym z manuskryptów z 1578 roku. Rasa ta wywodzi się od regionu Beauce niedaleko Paryża. Tamtejsi wieśniacy wykorzystywali owczarki francuskie do pilnowania żywego inwentarza i do

¹⁷ Wzorzec FCI nr 328, *Owczarek kaukaski*, 02.03.2011/EN.

¹⁸ *Ibidem*.

polowań na dziki. Psy te są dość wszechstronne. Dzisiaj pracują jako stróże, obrońcy, tropiciele oraz przewodnicy¹⁹.

Okaz owczarka zgodny ze wzorcem powinien być „duży, masywny, silny, dobrze zbudowany i umięśniony, odporny, ale nie ociężały”²⁰. Z charakteru pies ma być „bezpośredni i pewny siebie. Wyraz łagodny, nigdy nie wystraszony ani smutny. Temperament *beaucerona* ma być łagodny i nieustraszony”²¹. Psy tej rasy są niezwykle inteligentne, spokojne, w sytuacjach zagrożenia nie reagują z nadmierną agresją. Są nieufne wobec obcych i opiekuńcze w stosunku do osób słabszych czy dzieci. Nie przejawiają chęci dominacji, są z natury bezkonfliktowe. Po zapewnieniu im odpowiedniej dawki ruchu, stają się zrównoważone i podatne na tresurę²².

Przewodnik owczarka francuskiego musi cechować się dużą cierpliwością, sumiennością oraz zrozumieniem zachowań tej rasy. Pies silnie przywiązuje się do właściciela i gotowy jest do jego ochrony. Pomimo wrodzonej gotowości do obrony i tego, że rasa pozbawiona jest typowych agresywnych zachowań, pies ten nie jest uważny za łagodnego. Najczęstszymi odstępstwami od wzorca są osobniki nadmiernie aktywne, krnąbrne, uparte, nieobliczalne, a nawet agresywne. W ich naturze nie ma naturalnych skłonności do walk, dlatego trzeba poddać takiego psa specjalnym szkoleniom. Ponadto niektóre owczarki francuskie mają problem z podporządkowaniem się przewodnikowi. Mimo to są łatwe w pielęgnacji i odporne na złe warunki atmosferyczne. Nadają się doskonale jako psy tropiące²³.

COCKER SPANIEL

Cocker spaniel to rasa stosunkowo od niedawna wykorzystywana do poszukiwania materiałów wybuchowych, narkotyków czy wyrobów tytoniowych. Czuły węch, instynkt myśliwski oraz chęć tych psów do pracy z człowiekiem została szybko doceniona przez służby graniczne, policję i firmy ochroniarskie. Podczas przeszukiwań jako jedne z nielicznych psów cocker spaniele szukają tropów w powietrzu, a nie na ziemi. Ponieważ są to psy niewielkich rozmiarów, dużo lepiej radzą sobie z przeszukaniami na niewielkich przestrzeniach, w pojazdach czy na zatłoczonych halach. Wytrwałe, zwinne,

¹⁹ M. Nowicka, A. Boczula, *Psy obronne*, Warszawa 1998, s. 56.

²⁰ Wzorzec FCI nr 44, *Owczarek francuski beauceron*, 09.11.2006.

²¹ Ibidem.

²² J. Kuźniewicz, G. Kuźniewicz, *Psy w służbie...*, op. cit., s. 120.

²³ M. Nowicka, A. Boczula, *Psy obronne*, op. cit., s. 57.

energiczne, z większą szybkością przeszukują przeznaczony im obszar niż inne rasy. Ze względu na wrodzone predyspozycje do poszukiwań dużo chętniej niż inne rasy wyszukują np. zakazane substancje lub niebezpieczne materiały.

Psy te szkolone są w wyszukiwaniu tropów, mimo to da się zauważyć, że częściej działają instynktownie, co nierzadko wpływa pozytywnie na wynik poszukiwań. Słuchając instynktów, są szybsze, skuteczniejsze i bardziej skore do kontynuowania pracy niż inne psy. Nie boją się wody, więc praca w pobliżu zbiornika wodnego nie stanowi dla nich problemu. Cocker spaniel to „wesoły, mocnej budowy pies myśliwski, harmonijny, zwarty”²⁴. Zawsze pozostaje czujny, pracowity, żywiołowy, skory do pracy i zabaw.

Można wyróżnić cocker spaniele angielskie i cocker spaniele amerykańskie. Różnią się one budową czaszki, rozmiarem i temperamentem. Amerykański cocker jest mniejszy i bardziej „opanowany, bez śladu lęklivosti”²⁵. Natomiast angielski cocker jest zwawy, i ruchliwy, a „zawsze wesoło noszony ogon obrazuje radosny charakter psa, szczególnie, kiedy pracuje. [Jest też] łagodny i przywiązany, pełen życia i wigoru”²⁶.

Jako że cocker spaniele wywodzą się od psów myśliwskich, odziedziczyły po nich również niektóre negatywne cechy, np. upór, nieposłuszeństwo, brak chęci do podporządkowania się regułom i zasadom. Są cenione w służbach za węch, jednak stanowią wyzwanie dla przewodnika, który musi wykazać się sprytem, sumiennością, cierpliwością i stoickim spokojem, kiedy pies będzie próbował wykpić się ze szkolenia²⁷.

KATEGORIE I ZADANIA PSÓW SŁUŻBOWYCH

Każda z omówionych wyżej ras ma do spełnienia inne zadania. Dla przykładu: w Policji część psów podlega działaniu antyterrorystycznemu. Wyszkolony pies policyjny ma na celu ochronę swojego opiekuna podczas trwania operacji, a także pomoc w jej przeprowadzaniu, np. poprzez atak na wyznaczony cel, powalenie osoby uciekającej, a także odwrócenie uwagi napastnika. Z oczywistych względów nie każda rasa będzie w stanie sprostać temu zadaniu.

²⁴ Wzorzec FCI nr 5, *Cocker spaniel angielski*, 23.11.2012.

²⁵ Wzorzec FCI nr 167, *Cocker spaniel amerykański*, 22.01.1999 / GB.

²⁶ Wzorzec FCI nr 5, *Cocker spaniel angielski*, 23.11.2012.

²⁷ J. Kuźniewicz, G. Kuźniewicz, *Metody szkolenia...*, op. cit., s. 179.

Pomoc psów służbowych przydaje się też zwłaszcza Straży Granicznej, która zajmuje się obroną szczególnie wrażliwych punktów na granicy państwa polskiego. Punkty graniczne znajdujące się na wschodniej stronie polski są szczególnie ważne dla obronności państwa, ponadto wschodnia granica Polski jest także granicą Unii Europejskiej. Psy służące w Straży Granicznej pełnią więc funkcje zarówno patrolowo-obronne, jak i tropiące.

Psy służbowe można podzielić na trzy kategorie: obrońców, stróżów i tropicieli²⁸. Każda z ras przypisana jest przynajmniej do jednej z nich, np. owczarek kaukaski jest dobrym stróżem, ale nie nadaje się ani do obrony, ani do tropienia. Z kolei owczarki niemieckie jako rasa przypisywane są do wszystkich kategorii, ale każdy pies będzie ukierunkowany szczególnie na jedną z nich.

PSY STRÓŻUJĄCE

Podstawowym obowiązkiem psa stróżującego jest pilnowanie i ochrona mienia należącego do właściciela. Pies może przebywać przy wejściu do obiektu razem z przewodnikiem, mieć wydzielone miejsce, którego strzeże samodzielnie, bez obecności opiekuna, lub może być trzymany na uwięzi. Niezależnie od tego musi on dobrze znać teren, którego ma pilnować. Zgodnie z programem szkoleniowym pies nie może ujadać na kogo chce, jego szczekanie ma sygnalizować opiekunowi, że ktoś obcy przekroczył granicę obiektu i znajduje się na terenie chronionym. Ponadto pies z natury musi być nieufny wobec obcych, tak aby nikt oprócz przewodnika nie mógł być z nim w przyjacielskich stosunkach. Wówczas psa trudniej jest przekupić, co utrudnia osobom nieupoważnionym niepostrzeżone wejście na obiekt chroniony.

Psy pracujące w głównej mierze samodzielnie trenowane są w przeszukiwaniu terenu w celu odnalezienia intruza. Ich zadaniem jest wykrycie obecności obcego człowieka, powiadomienie przewodnika szczeknięciem, powalenie intruza i pilnowanie, aby nie zbiegł, oraz oczekiwanie na dalsze komendy opiekuna.

Należy pamiętać, że pies nie pracuje w ustabilizowanym i unormowanym środowisku, lecz na zewnątrz, bez względu na zmieniające się warunki pogodowe. Podatny jest zatem na deszcz, mróz, słońce, wysokie i niskie temperatury i inne zjawiska atmosferyczne, dlatego czas pracy i miejsce jego

²⁸ G. Wiorowski, K. Lubryczyński, *Kynologia policyjna*, Szczytno 2011, s. 30.

odpoczynku muszą zostać tak zbalansowane, aby był w stanie wykonywać swoje obowiązki wypoczęty i zdrowy.

Miejsce spoczynku psa powinno znajdować się z daleka od rewiru, którego ma pilnować. Ze swojego kojca nie powinien widzieć osób obcych przychodzących do obiektów, gdyż nie będzie mógł się zrelaksować i odpocząć. Psa należy karmić regularnie o tych samych porach, aby wyrobić w nim nawyk i nie dopuścić do sytuacji, w której będzie wykonywał swoje obowiązki głodny. Jednym z instynktów psa, nad którymi najtrudniej jest zapanować, są instynkty łowieckie i przetrwania. Zgodnie z nimi pies zawsze będzie chciał zjeść to, co zostało na ziemi. Niesie to za sobą spore ryzyko otrucia zwierzęcia. Instynkty te są jednak tak mocno „zakorzenione w genetyce psa”²⁹, że praktycznie niemożliwe jest, aby go ich oduczyć.

Psy mniej agresywne, ale z lepszym węchem i słuchem stosuje się jako stróżów alarmowych. Nie są one psami obronnymi i służą raczej jako środek odstraszący aniżeli rzeczywista ochrona. Ich zadaniem jest informowanie przewodnika o zbliżających się osobach trzecich. Pies nie udaremni ataku intruza, może go tylko spowolnić i pomóc opiekunowi, ale sam w sobie nie stanowi większego zagrożenia dla obcego. Takie psy częściej pozostawia się na otwartym terenie, aby pracowały same, gdyż w przypadku wtargnięcia obcej osoby nie powinny wyrządzić jej większej krzywdy. Nie oznacza to jednak, że pies nie będzie próbował udaremnić wejścia intruza na obiekt – przeciwnie – będzie szczekał na napastnika i starał się utrudnić mu wtargnięcie, ale bez ataku i powalenia go na ziemię.

Psy stróżujące można również trzymać na uwięzi, ale nie może to być po prostu łańcuch przytwierdzony do budy. Aby pies mógł wykonywać swoje obowiązki, należy zapewnić mu komfortowe warunki, które nie będą negatywnie wpływały na jego stan fizyczny i emocjonalny. W czasie trwania pracy pies powinien być uwiązany „na lince stalowej (długości czterech metrów), zakończonej bloczkiem swobodnie przesuwającym się wzdłuż zawieszony nad ziemią (na wysokości ok. dwóch metrów) mocno naciągniętej stalowej linki”³⁰. Ważne jest, aby linka była w dobrym stanie technicznym, tak by nie drażnić hałasem psa. Długotrwałe oddziaływanie takiego dźwięku może bowiem spowodować uszkodzenie lub utratę słuchu u zwierzęcia. Ścieżka, na której znajduje się linka, powinna być tak wyznaczona, aby w razie wkroczenia osoby nieupoważnionej pies był w stanie interweniować i powstrzymać

²⁹ J. Kuźniewicz, G. Kuźniewicz, *Metody szkolenia...*, op. cit., s. 354.

³⁰ M. Nowicka, A. Boczuła, *Psy obronne*, op. cit., s. 112.

intruza. W przypadku takiego zastosowania psa należy pamiętać, że ruch dostarczony mu w wyznaczonym odcinku nie jest równoznaczny ze spacerem, a więc należy go zapewnić psu po pracy. Celem takiego spaceru nie jest nie tyle dostarczenie kolejnej dawki ruchu, ile wyciszenie psa i wprowadzenie go w stan relaksu i rozluźnienia.

PSY OBRONNO-STRÓŻUJĄCE

Psy we wszystkich wyżej wymienionych przypadkach zazwyczaj pracują na zewnątrz, raczej w miejscach, gdzie jest niewielu ludzi i nie przebywają one stale dookoła zwierzęcia. Inaczej ma się sprawa w przypadku psów obronno-stróżujących, te przeznaczone są przede wszystkim do obrony swojego przewodnika, a dopiero potem do celów stróżujących. Dzięki wyostrzonym zmysłom pies słyszy i czuje więcej niż człowiek, więc jest w stanie szybciej zlokalizować czy wykryć intruza, ale jego reakcje zawsze kontrolowane są przez przewodnika. Psy te zawsze przebywają z opiekunem, a ze względu na trening są o wiele groźniejsze i stanowią większe niebezpieczeństwo dla postronnych osób niż w wyżej wymienionych przypadkach. Podążając za przewodnikiem, częściej spotykają się z ludźmi, maszynami, urządzeniami i zwierzętami, co skutkuje tym, że pracują w nieco innym środowisku niż pozostałe kategorie psów. Ze względu na bliskość z człowiekiem zaznajomione są z jego codziennym otoczeniem, m.in. z zapachem i dźwiękiem miasta, bliskimi odgłosami maszyn, tłumem ludzi itp. Ze względu na te okoliczności psy zwracają większą uwagę na sposób chodzenia i mowę ciała zbliżających się osób, aby ocenić, czy dany człowiek stanowi zagrożenie, czy też nie. Można więc stwierdzić, że psy te dokładnie obserwują otoczenie, aby w każdej chwili bronić swojego opiekuna.

PSY OBRONNE

W porównaniu do innych kategorii psów pracujących psy obronne decydują o podjęciu interwencji po otrzymaniu komendy od właściciela. Ich zadaniem jest obserwacja całego otoczenia i dostrzeżenie niebezpieczeństwa oraz jego neutralizacja. Główną zasadą, którą kieruje się pies podczas obrony, jest stała obserwacja osób w otoczeniu ochranianej osoby oraz bliski kontakt fizyczny, tak aby ciało psa stykało się z osobą chronioną. Taka postawa sprawia, że pies nie musi nieustannie kontrolować swojej trasy za pomocą wzroku i w ten sposób nie traci czujności, gdyż cały czas obserwuje otoczenie i wyszukuje potencjalnych napastników.

PSY TROPIĄCE

Psy tropiące, jak sugeruje sama nazwa, są wykorzystywane do tropienia przestępców lub niebezpiecznych substancji przy wykorzystaniu śladów zapachowych. Ze względu na specyfikę ich pracy, szczególne znaczenie mają tu warunki atmosferyczne, w jakich wykonują swoje zadania.

Na pracę psa wpływają takie czynniki jak wiatr, temperatura, opady atmosferyczne, pory roku, nawierzchnia oraz wilgotność. Jeżeli temperatura powietrza jest wysoka, pies narażony jest na przegrzanie, męczy się i oddycha szybciej, niż powinien. Ponadto wysoka temperatura przyspiesza ulatnianie się woni w pozostawionym śladzie zapachowym. Najbardziej optymalna temperatura, w której pracuje pies, wynosi od pięciu do dziesięciu stopni Celsjusza. Zbyt niska temperatura równie źle oddziałuje na organizm zwierzęcia. Może spowodować „odmrożenie wierzchołka nosa i śluzówki nosowej”³¹.

Kolejnym czynnikiem rzutującym na pracę psa jest woda w różnych stanach skupienia. Przykładowo padający deszcz i śnieg zmywa zapach pozostawiony na ziemi, co utrudnia psu podążanie za śladem zapachowym. Natomiast rosa znajdująca się na roślinach i duża wilgotność sprawiają, że zapach dłużej utrzymuje się na powierzchni. Roślinność i ogólnie rodzaj gruntu i podłoża mają wpływ na utrzymywanie się zapachu. Powierzchnie skaliste, kamienne, żwirowe czy jałowe nie absorbują zapachu tak dobrze jak teren porośnięty roślinnością niedużych rozmiarów, np. trawą, kwiatami, mchem, niewielkimi krzakami itp. Zapach pozostawiony na śniegu utrzymuje się dłużej niż na zwykłym podłożu, ale sam opad śniegu może spowodować zatarcie śladu przez jego zasypanie.

Następnym czynnikiem utrudniającym wykonywanie zadań jest wiatr. Dla psów tropiących jest on szczególnie istotny. Zbyt duża siła wiatru, jego zmienność czy kierunek mogą przeszkodzić psu w wykonywaniu zleconej mu pracy, a nawet ją uniemożliwić. Wiatr ma również wpływ na słyszalność wydawanych psu komend, a przez to na czas, w jakim na nie zareaguje. Ponadto ślad zapachowy utrzymuje się odwrotnie proporcjonalnie do siły wiatru. Oznacza to, że im silniejszy wiatr, tym słabszy ślad zapachowy i krótszy czas jego ulatniania się. Kiedy natomiast wiatr wieje słabo, wcale lub w kierunku źródła zapachu, ułatwia to psu pracę. Najczęstszą metodą

³¹ J. Kuźniewicz, *Psy pracujące...*, op. cit., s. 182.

wykorzystywaną przez psa do tropienia zapachu na znaczną odległość jest podążanie za dolnym wiatrem³².

Na zmianę środowiska wpływa oczywiście cykliczność pór roku i zjawiska charakterystyczne dla każdej z nich: śnieg w zimie, wilgoć wiosną, upały latem, deszcze jesienią. Najoptimalniejsze dla pracy psów są miesiące od kwietnia do czerwca oraz od września do listopada. Psy są wtedy najbardziej efektywne i pracują znacznie skuteczniej poza obiektami, co nie oznacza jednak, że w pozostałych miesiącach nie są wykorzystywane przez swoich przewodników.

Wpływ na pracę psów ma również pora dnia. W dzień narażone są one na wysokie temperatury i przegrzanie, dlatego łatwiej im pracować w późnych godzinach nocnych lub wczesnym porankiem, kiedy temperatura jest niższa, a wilgoć na glebie ułatwia podążanie za tropem. Ponadto większość ludzi o tych godzinach śpi, więc w środowisku występuje znacznie mniej odgłosów rozprasających zarówno psy tropiące, jak i patrolujące i stróżujące.

Przeciętny ślad zapachowy, na którym pracuje pies, powstaje w przeciągu od dwóch do czterech godzin. W obecnych programach szkolenia psów przewiduje się pracę na śladzie mającym nawet 10 godzin. Psy wykorzystuje się do tropienia na odcinkach do sześciu kilometrów. Dystans ten mierzy się od miejsca, w którym pies rozpoczyna tropienie, do momentu odnalezienia poszukiwanego celu. Przeciętny pies w standardowych warunkach tropi cel na odległości od dwóch do czterech kilometrów. Tylko dobrze wyszkolone i tropiące psy w „sprzyjających warunkach są w stanie podążać za śladem zapachowym liczącym sześć kilometrów”³³.

Psu najłatwiej podążać za prostą ścieżką śladu zapachowego, natomiast w praktyce zdarzają się one rzadko. Na każdym załamaniu linii pies musi na nowo odnaleźć kierunek tropu. Zdarza się, że pies gubi ślad i zaczyna krążyć w jego poszukiwaniu. Wtedy zadaniem przewodnika jest naprowadzenie psa na ślad i pomoc w ramach dostępnych możliwości.

CZYNNIKI MAJĄCE WPŁYW NA EFEKTYWNOŚĆ PSÓW SŁUŻBOWYCH. SZKOLENIE

Psy szkolone są do pracy w różnych środowiskach, a na ich efektywność wpływa wiele czynników, przede wszystkim cel i sposób szkolenia. Wspólnym i niezmiennym czynnikiem szkolenia psów jest przewodnik. Szkolenie

³² Ibidem.

³³ Ibidem, s. 232.

psów służbowych nie bez powodu rozpoczyna się w wieku szczenięcym. Od początku pies musi zapoznać się z zapachem, tonem głosu, sposobem poruszania się, mimiką i gestykulacją opiekuna, aby odpowiednio reagować na jego komendy i niewerbalne polecenia. Podczas dorastania zwierzęcia powstaje więź z człowiekiem, która ułatwia komunikację między nimi. Pies uczy się wykonywać polecenia pochodzące tylko od przewodnika, a każda próba podszycia się pod niego powinna być przez psa natychmiastowo zauważona. Nieprawdą jest twierdzenie, że aby oszukać zwierzę, wystarczy ubrać się w odzież przesiąkniętą zapachem właściciela i zastosować te same środki do pielęgnacji co przewodnik. Dobrze wyszkolony pies dostrzeże subtelną zmianę w zapachu i sposobie poruszania się podszywającej się pod przewodnika osoby.

Wszystkie psy wykorzystywane w służbach lub w ochronie muszą posiadać umiejętności, odporność, cechy charakteru i zdolności fizyczne odpowiadające ich zastosowaniu. Podstawowymi cechami są pewność siebie, ciekawość, podatność na szkolenie, niewrażliwość na niespodziewane hałasy (oznacza to że pies nie panikuje i nie ucieka przed nieznanymi głośnymi dźwiękami)³⁴ i posłuszeństwo.

Dobrana para, pies i przewodnik, powinna być zgodna pod względem charakteru i parametrów fizycznych. Nie może dojść do sytuacji, w której opiekun nie jest w stanie zapanować psychicznie i fizycznie nad swoim podopiecznym. Ponadto należy pamiętać, że pies zawsze będzie się starał przejąć rolę dominującego samca w stadzie. Dlatego bardzo istotne jest, aby przewodnik był pewny siebie oraz lubił pracę ze zwierzętami. Przewodnik, który traktuje psa tak, jakby ten był człowiekiem, narusza fundamentalne prawa i zasady natury. Takie zachowania wyrządzają zwierzęciu więcej krzywdy, niż można by zakładać. Zwierzęta żyją zgodnie z naturą, próba ich ucłowieczenia zawsze skutkuje klęską i dalszymi problemami behawioralnymi.

Podczas szkolenia przewodnik zwykle zachęca zwierzę do ćwiczenia, stosując system kar i nagród, zdarza się jednak, że opiekun nie potrafi odpowiednio posługiwać się tym systemem. Zwierzęta uczą się poprzez zapamiętanie wzorca zachowania przewodnika. Dla przykładu: pies zrobił wszystko tak, jak nakazał mu właściciel, i w ramach nagrody został pogłaskany. Zadanie było na tyle małe, że właściciel postanowił nie dawać psu smakołyku, ale zwierzę miało z nim problem i oczekiwało nagrody równo-

³⁴ J. Kuźniewicz, G. Kuźniewicz, *Metody szkolenia...*, op. cit., s. 210.

miernej do włożonego trudu. Przez złe zrozumienie sytuacji przewodnik zniechęcił psa do dalszych ćwiczeń i treningu.

Samo posiadanie psa czy znajomość procedur szkolenia nie oznacza, że pies będzie współpracował i wykonywał wszystkie polecenia opiekuna. Zadaniem właściciela jest kierowanie zwierzęciem w taki sposób, aby ono samo chciało z nim współpracować, a nie było do tego zmuszane.

Kolejnym błędem występującym podczas tresury jest lekceważenie niewielkich pomyłek podczas pracy psa. Nawet jeżeli pies wykonał zadanie w dziewięćdziesięciu procentach poprawnie, to w dziesięciu zawiódł i nieskorygowanie tego błędu w odpowiednim czasie może wpłynąć na wyuczenie złego wzorca zachowania w takiej sytuacji³⁵. Każde kolejne odchylenie od ustalonego z góry wzorca skutkuje coraz większymi kłopotami z niepożądanymi postawami i zachowaniami psa w przyszłości.

Psy pracujące są najczęściej pozyskiwane ze znanych hodowli, w których odsetek psów z cechami pożądanymi przez opiekuna jest bardzo wysoki. Oprócz posiadania odpowiednich cech, muszą one przejść szereg testów potwierdzających ich zdadność do pełnienia służby. Błędy popełnione podczas socjalizacji szczenięcia zostaną zauważone podczas szkolenia.

Psy powinny być zaznajomione z podstawowymi zapachami i dźwiękami towarzyszącymi życiu codziennemu. Nie mogą bać się pojazdów, ludzi, innych psów i zwierząt, przedmiotów codziennego użytku, wysokich i niskich dźwięków itp. Zdarza się, że pies nie ma problemu z wystrzałem z pistoletu, ale już głośny odgłos wywoływany w pomieszczeniu może wzbudzić w nim strach i spowodować ucieczkę³⁶. Psy powinny potrafić adaptować się zarówno do zmieniającego się środowiska, jak i do tego im nieznanego.

Kolejną pożądaną reakcją ze strony psa jest chęć obrony właściciela. Wszystkie psy szkolone w celach obronnych i patrolowo-tropiących muszą posiadać instynkt i popęd do obrony opiekuna. Wiąże się to z posiadaniem przez psa większego poziomu agresji niż u przeciętnego czworonoga.

Jeśli więź między psem a właścicielem jest oparta na strachu i dominacji, może wpływać negatywnie na wyniki pracy zwierzęcia. Przykładowo podczas poszukiwania narkotyków pies nie wyczuje ich zapachu, ale będzie się bał kary ze strony właściciela, więc wskaże którąś z toreb tylko po to, żeby nie zostać skarconym.

³⁵ Ibidem, s. 212.

³⁶ J. Kuźniewicz, *Psy pracujące...*, op. cit., s. 17.

INNE WYKORZYSTANIE PSÓW

Psy wykorzystywane są przez człowieka do wielu celów i zadań, najczęściej do ochrony i obrony ludzi i dobytku, tropienia i poszukiwania wyznaczonych zapachów czy stróżowania i wszczynania alarmu w przypadku przekroczenia granicy przez osoby nieupoważnione. Ze względu na naturalny psi instynkt ochronny słabych jednostek i przywiązanie do opiekuna psy wyznacza się również do roli przewodników osób niewidomych. Ich głównym zadaniem jest prowadzenie opiekuna do wcześniej ustalonego miejsca oraz niedopuszczenie do sytuacji niebezpiecznej m.in. do wejścia przez niego pod auto, uderzenia w słup czy inny element architektoniczny itd. Dzięki odpowiednim tresurom psy doskonale radzą sobie z tymi wyzwaniami.

Innym rodzajem pracy, jaki wykonują psy, jest asystowanie ludziom i dogoterapia. Zadaniem takich psów jest m.in. opieka nad ludźmi w podeszłym wieku i nad osobami chorymi. Obecność psów wpływa znacząco również na poprawę samopoczucia innych pacjentów, w tym pacjentów z depresją, ponadto „dzieci chore na autyzm otwierają się szybciej na kontakt ze światem zewnętrznym za pośrednictwem psa”³⁷.

W razie trudnych warunków atmosferycznych i ograniczonego dostępu do lokalizacji psy wykorzystuje się jako środek transportowy. Za ich pośrednictwem można dostarczyć pakunki o niezbyt dużej masie. W Stanach Zjednoczonych psy, najczęściej husky, wykorzystuje się w „zaprzęgach do transportu ładunków niewielkiej masy”³⁸. Psy te umieszcza się w specjalnej uprzęży, tak aby masa ładunkowa rozkładała się na wszystkie psy biegnące. Zaprzęg liczący dwadzieścia psów może pociągnąć nawet pięćset kilogramów po śniegu i lodzie z wykorzystaniem specjalnych uprzęży i sań. Standardowy zaprzęg liczy od sześciu do dziesięciu psów.

Psy wykorzystywane są również w bazach wojskowych, gdzie mogą pełnić trzy funkcje. Jedną z nich może być służba wartownicza, podczas której celem psa jest informowanie przewodnika o zbliżającej się do bazy osobie. Pies musi reagować na każdego przechodnia, dlatego psy leniwe, ospałe i strachliwe nie mogą wykonywać tych zadań. W sprzyjających warunkach pies może pracować maksymalnie do dziesięciu godzin, z uwzględnieniem przerw co około dwóch godzin. W wielu przypadkach psy te szkolone są

³⁷ J. Kuźniewicz, G. Kuźniewicz, *Metody szkolenia...*, op. cit., s. 108.

³⁸ Wzorzec FCI nr 270, *Siberian husky*, 24. 01. 2000/.

również do obrony swego opiekuna w razie ataku³⁹, jednak psy wartownicze nie są tak dobrymi obrońcami jak psy obronne.

Kolejną funkcją jest praca stróża. Pies ma wyznaczony kawałek terytorium, którego ma bronić, i w razie wtargnięcia intruza ma o tym powiadomić opiekuna oraz spróbować obezwładnić napastnika lub nie dopuścić do dalszej penetracji przez niego obszaru chronionego. O sposobie wykorzystania psów do pracy stróża była już mowa wcześniej.

Trzecią funkcją jest rola psa tropiącego. Nawet w miejscach takich jak jednostki wojskowe może dojść do próby przemycenia ładunków wybuchowych. Zadaniem psa tropiącego jest przeszukiwanie wskazanych pojazdów, paczek czy pomieszczeń i informowanie opiekuna w przypadku wykrycia poszukiwanego materiału o jego lokalizacji⁴⁰.

Kolejnym obiektem, w którym służą psy, jest więzienie. Pomagają w zabezpieczeniu zdrowia i życia strażnika oraz w patrolowaniu budynku i pogoni za zbiegłymi więźniami.

Psy wykorzystywane są na wielu płaszczyznach działań służących bezpieczeństwu, ich wyculone zmysły w znaczący sposób ułatwiają pracę służbom mundurowym, ale także zwykłym ludziom. Współpraca psa z człowiekiem jest pewnego rodzaju podwójnym zabezpieczeniem, gdyż pies strzeże swojego przewodnika i alarmuje go, kiedy wykryje niebezpieczeństwo, jest też w stanie dostrzec wiele zagrożeń szybciej niż człowiek. Ponadto praca ze zwierzętami wpływa pozytywnie na zdrowie ich opiekunów, a także zmniejsza poziom stresu, który towarzyszy codziennym obowiązkom.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione rozważania potwierdzają tezę, że pies jest stworzeniem, które może znacznie pomóc człowiekowi w pracy, zwłaszcza w służbach i formacjach, które stoją na straży bezpieczeństwa obywateli, takich jak policja, straż graniczna czy prywatne firmy ochrony. Znając wszystkie wzorce ras, człowiek dopasował je do pracy w konkretnych miejscach i środowiskach. Najczęściej w służbach pies odgrywa rolę stróża, obrońcy, tropiciela, wartownika i przewodnika. Dzięki rozwiniętym zmysłom zwierzęcia praca człowieka jest łatwiejsza i skuteczniejsza.

Aby było to jednak możliwe, konieczne jest przeprowadzenie odpowiedniej tresury i szkolenia psów. Należy też pamiętać, że nie wszystkie rasy nadają

³⁹ J. Kuźniewicz, G. Kuźniewicz, *Psy w służbie...*, op. cit., s. 118.

⁴⁰ G. Wiorowski, K. Lubryczyński, *Kynologia...*, op. cit., s. 44.

się do wykonywania zadań w ramach specjalistycznych służb oraz że każda rasa jest predestynowana do innych zadań. Pies jest ponadto jak broń w rękach przewodnika. Dobrze wykorzystany przyczynia się do wzrostu bezpieczeństwa, źle poprowadzony przyniesie więcej szkód niż pożytku. To człowiek odpowiada za zwierzę i to jego działania i decyzje wpływają na poziom bezpieczeństwa. Pies jest jedynie swego rodzaju narzędziem w dyspozycji człowieka.

BIBLIOGRAFIA

- Błaszczyk H., *Wykorzystywanie psów w zabezpieczeniu obszarów i obiektów*, praca licencjacka napisana pod kierunkiem dra inż. Pawła Pajorskiego na Wydziale Bezpieczeństwa i Nauk Społeczno-Prawnych Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, Kraków 2019.
- Kuźniewicz J., *Psy pracujące w służbach mundurowych*, Nowa Ruda 2016.
- Kuźniewicz J., Kuźniewicz G., *Metody szkolenia i sposób użytkowania psów*, Wrocław 2005.
- Kuźniewicz J., Kuźniewicz G., *Psy w służbie człowieka*, Wrocław 2003.
- Nowicka M., Boczuła A., *Psy obronne*, Warszawa 1998.
- Wiorowski G., Lubryczyński K., *Kynologia policyjna*, Szczytno 2011.
- Wzorzec FCI nr 5, *Cocker spaniel angielski*, 23.11.2012.
- Wzorzec FCI nr 44, *Owczarek francuski beauceron*, 09.11.2006.
- Wzorzec FCI nr 143, *Doberman*, 14.02.1994 / GB.
- Wzorzec FCI nr 147, *Rottweiler*, 17.09.2018 / PL.
- Wzorzec FCI nr 166, *Owczarek niemiecki*, 23.12.2010/EN.
- Wzorzec FCI nr 167, *Cocker spaniel amerykański*, 22.01.1999 / GB.
- Wzorzec FCI nr 270, *Siberian husky*, 24. 01. 2000/.
- Wzorzec FCI nr 328, *Owczarek kaukaski*, 02.03.2011/EN.

CITE THIS ARTICLE AS:

H. Błaszczyk, *Wykorzystywanie psów służbowych w formacjach mundurowych*, „Security, Economy & Law” 4/2019 (XXV), s. 5–25, DOI: 10.24356/SEL/25/1.

Licence: This article is available in Open Access, under the terms of the Creative Commons License Attribution 4.0 International (CC BY 4.0; for details please see <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the author and source are properly credited. Copyright © 2019 University of Public and Individual Security “Apeiron” in Cracow

METODOLOGICZNE I BADAWCZE
ZAŁOŻENIA PRACY DYPLOMOWEJ
Z DYSCYPLINY NAUK O
BEZPIECZEŃSTWIE – PRZYKŁAD

METHODOLOGICAL AND RESEARCH ASSUMPTIONS OF
DIPLOMA THESIS FROM THE DISCIPLINE OF SECURITY
SCIENCES – THE EXAMPLE

JACEK A. PIWOWARSKI¹

ABSTRACT

The text is an excerpt from the methodological part of the thesis prepared by the author. It was created for young scientists writing thesis in the discipline of security sciences. The aim of the publication is to show how methodological and research assumptions of diploma theses in security can be formulated. Additionally, the author wants to discuss and constructively criticize the creation of concepts in this area. For that purpose, he presented the subject, the scope and the aim of work which concerns the role of the private security sector in ensuring security during mass events. Then he outlined the main problem and specific problems (questions) as well as the main hypothesis and working hypotheses of the thesis. Next, the author indicated the methods, techniques and research tools used, as well as the course and area of research. At the end he defined the assumptive scientific and research restrictions. This

¹ Mgr Jacek Andrzej Piwowarski, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie; correspondence address: Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, ul. Krupnicza 3, 31-123 Kraków, Poland

allowed to create a specific model for formulating the concept of methodological and research diploma theses in security sciences.

KEYWORDS

thesis, methodology, research assumptions, the concept of thesis

ABSTRAKT

Tekst jest wyimkiem z metodologicznej części pracy dyplomowej przygotowanej przez autora. Powstał z myślą o młodych naukowcach piszących prace dyplomowe z dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Celem publikacji jest ukazanie, w jaki sposób można formułować metodologiczne i badawcze założenia prac dyplomowych z bezpieczeństwa. Autor chce ponadto poddać dyskusji i konstruktywnej krytyce tworzenie przedmiotowych koncepcji w tym zakresie. W tym celu przedstawił kolejno przedmiot, zakres i cel pracy dotyczącej roli prywatnego sektora ochrony w zapewnianiu bezpieczeństwa podczas imprez masowych. Następnie podał problem główny i problemy (pytania) szczegółowe oraz hipotezę główną i hipotezy robocze pracy. W dalszej kolejności autor wskazał wykorzystane metody, techniki i narzędzia badawcze oraz przebieg i obszar przeprowadzonych badań. Na zakończenie określił przyjęte ograniczenia naukowo-badawcze. Pozwoliło to na stworzenie swoistego wzoru formułowania koncepcji metodologiczno-badawczych prac dyplomowych z nauk o bezpieczeństwie.

SŁOWA KLUCZOWE

praca dyplomowa, metodologia, założenia badawcze, koncepcja pracy dyplomowej

WSTĘP

Niniejszy tekst powstał z myślą o młodych naukowcach, członkach studenckich kół naukowych, zwłaszcza zainteresowanych tematyką bezpieczeństwa, którzy znajdują się w gronie odbiorców i współtwórców czasopisma, jakim jest „Security, Economy & Law”. To swego rodzaju wyimek z historii powstawania jednej z prac dyplomowych autora dotyczących roli prywatnego sektora ochrony w zapewnianiu bezpieczeństwa podczas imprez masowych, wstępna przymiarka do koncepcji tejże pracy. Opublikowanie tego tekstu ma na celu ukazanie, w jaki sposób formułować można metodologiczne i badawcze założenia prac dyplomowych z dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Autor chce ponadto poddać dyskusji i konstruktywnej krytyce, która

zawsze jest korzystnym zjawiskiem na polu naukowym, tworzenie przedmiotowych koncepcji w tym zakresie.

W niniejszym opracowaniu przyjęto, że rozwój nauki prowadzi do wzrostu powiązań między dyscyplinami, które kiedyś mniej lub bardziej wyraźnie oddzielano. Jak zauważył Stanisław Kamiński, swoista walka pomiędzy potrzebą utrzymania jedności nauki a pluralizmem wyrażanym wielością nurtów naukowych jest jedną z ważnych trampolin rozwoju zasobów ludzkiej wiedzy². Tomasz Aleksandrowicz pisze, że „interdyscyplinarność znacznie wykraczająca poza obszar wiedzy nauk społecznych jawi się (...) jako konstytutywny element tożsamości nauk o bezpieczeństwie”³. Podobnego zdania są inni badacze kwestii bezpieczeństwa, w tym Andrzeja Glen⁴.

PRZEDMIOT I ZAKRES BADAŃ NAUK O BEZPIECZEŃSTWIE

Przedmiot badań naukowych mogą stanowić informacje, procesy, obiekty, osoby i grupy ludzkie, zjawiska, struktury, motywacje, osobowość, wiedza, postawy i doświadczenia konkretnych ludzi czy grup społecznych, a zatem elementy i działania podlegające wyjaśnieniu i opracowaniu w toku procesu badań⁵. Określając przedmiot badań, należy wskazać dodatkowo wszelkie zjawiska i procesy, którym ów przedmiot podlega i które są istotne w kontekście formułowanych przez naukowca pytań badawczych.

W dziedzinie nauk społecznych i tym samym w ich dyscyplinie, jaką są nauki o bezpieczeństwie, przedmiotem badań jest szeroko rozumiana rzeczywistość społeczna. Składają się na nią „twory materialne / obiekty – jak nazwa wskazuje podmioty, przedmioty, instytucje, struktury, rzeczy, które są namacalne; oraz twory idealne / zjawiska – stosunki, procesy, relacje, związki, zależności, które mają charakter niematerialny”⁶.

² S. Kamiński, *Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacji nauk*, Lublin 1992, s. 249.

³ T.R. Aleksandrowicz, *Tożsamość nauk o bezpieczeństwie*, [w:] *Tożsamość nauk o bezpieczeństwie*, S. Sulowski (red.), Toruń 2015, s. 56; Por. J.W. Creswell, V.L.P. Clark, *Designing and Conducting Mixed Methods Research*, Thousand Oaks – London 2017; A.F. Repko, R. Szostak *Interdisciplinary Research: Process and Theory*, Thousand Oaks – London 2020; J. Apanowicz, *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej*, Warszawa 2005, s. 72.

⁴ A. Glen, *Paradygmat poznania w naukach o bezpieczeństwie*, [w:] *Tożsamość nauk o bezpieczeństwie*, S. Sulowski (red.), op. cit., s. 100–101.

⁵ M. Kwiecińska, *Przedmiot badań w naukach o obronności*, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej” 2016, nr 3 (19), s. 140, podaję za: J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 19.

⁶ *Ibidem*.

Niejednorodność kryteriów metodologicznych w przypadku nauk o bezpieczeństwie pozwala badaczom na konstruowanie swych poglądów na gruncie różnych dyscyplin naukowych. Sądzi się zatem, że istotnym przedmiotem badań dla przedstawicieli nauk o bezpieczeństwie są również współczesne militarne i niemilitarne *systemy bezpieczeństwa* oraz mechanizmy dotyczące ich działania występujące na różnych piętrach organizacyjnych tychże systemów⁷.

Przedmiotowe systemy obejmują działania instytucji mających charakter państwowy, rządowy czy samorządowy oraz dotyczą przedsiębiorców wraz z ich firmami, a wreszcie różnorodnych organizacji społecznych.

Dodajmy, że dla zaspokojenia dzisiejszych potrzeb dotyczących rzetelnej realizacji badań naukowych stosowana jest obecnie także transdyscyplinarna perspektywa badawcza. Współczesne badania naukowe, zwłaszcza w obrębie nauk praktycznych, do których zaliczamy nauki o bezpieczeństwie, poszukują odpowiedzi nie tylko w precyzyjnie wyodrębnionym polu badawczym jednej dyscypliny naukowej, lecz także poza nim.

Patrząc na funkcje nauki, należy stwierdzić, że sprawdzianem efektów osiągniętych przez uczonych w sferze nauk praktycznych jest ich oddziaływanie i rezultaty zastosowania mocy implementacyjnej ich teorii.

Istnieją badacze, którzy uważają transdyscyplinarność za rodzaj interdyscyplinarności, jednak są to kategorie, które nie do końca można uznać za tożsame.

Interdyscyplinarna perspektywa badawcza bada pogranicza dyscyplin, korzystając z niesprzecznych ze sobą elementów ich metodologii, natomiast *transdyscyplinarna* perspektywa badawcza kieruje uwagę badacza na te obszary, które są przyporządkowane danej dyscyplinie albo niejednoznaczne, albo nie da się ich objąć, ograniczając się formalnie do sztywno przyjętych podziałów pomiędzy dyscyplinami nauki⁸.

CEL, PRZEDMIOT I ZAKRES BADAŃ

Słownik języka polskiego PWN definiuje cel jako „miejsce, do którego się zmierza; to, do czego się dąży, co się chce osiągnąć”⁹. Celem badania określonego przedmiotu zainteresowania naukowego jest jego sprawdzenie metodą naukową

⁷ J. Gryz, *Zarys podstaw bezpieczeństwa*, Warszawa 2010, s. 8. M. Cieślarczyk, *Elementy socjologii bezpieczeństwa*, Warszawa 2004, s. 131.

⁸ A. Hejmej, *Muzyka w literaturze. Perspektywy komparatystyki interdyscyplinarnej*, Kraków 2008, s. 30.

⁹ *Cel*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 1994, s. 76.

poznanie, kreowanie i dalsze kształtowanie oraz prognozowanie i planowanie związanych z nim elementów rzeczywistości. Przedmiot badań identyfikuje się jako coś, o czym potrzebujemy wypowiedzieć jasno uzasadnione sądy powstałe w wyniku przeprowadzenia procesu naukowo-badawczego.

Przedmiotem badań w niniejszej dysertacji¹⁰ jest prywatny sektor ochrony osób i mienia, a wraz z nim ci przedsiębiorcy, którzy uzyskali koncesję na prowadzenie działalności gospodarczej w branży usług prowadzonych w zakresie ochrony fizycznej osób i mienia. Są oni między innymi zaangażowani w działania zmierzające do zapewnienia bezpieczeństwa w trakcie przebiegu imprez masowych. **Zakres badań** obejmuje z kolei definicje pojęć, istotę oraz ramy czasowe imprezy masowej, a także genezę, cel, funkcje oraz ramy prawne i organizacyjne prywatnego sektora ochrony zaangażowanego w zabezpieczenie odbywania się imprez masowych.

Władysław Zaczyński twierdzi, że cel badań to „bliższe określenie, do czego zmierza badacz, co pragnie osiągnąć w swoim działaniu. Uzasadnienie potrzeby formułowania celu w koncepcji wydaje się zbyteczne, gdy pamiętamy o tym, że praca badacza należy do działań najbardziej na cel ukierunkowanych. Podany w koncepcji cel musi legitymować się konkretnością, jasnością i realnością. Realność celu polega z kolei na wytyczeniu takich zamierzeń, które leżą w granicach możliwości danego badacza”¹¹.

Celem badań w niniejszej pracy jest przedstawienie pożądanych kierunków zmian w zakresie zabezpieczenia imprez masowych oraz w ich planowaniu. Celem praktycznym jest też wypracowanie wniosków i propozycji, które mogą wpłynąć na poprawę jakości i efektywności zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych w przeszłości.

GŁÓWNY PROBLEM BADAWCZY I PROBLEMY SZCZEGÓŁOWE

Fundamentem badań naukowych jest sformułowanie problemu badawczego. Znajduje to potwierdzenie w słowach Jerzego Apanowicza, który zwraca uwagę, że „formułowanie problemu badawczego rozpoczyna proces badawczy (twórczy). Określenie problemu badawczego wyznacza kierunek i treść

¹⁰ Jako że niniejszy tekst jest wyimkiem z przygotowywanej przez autora pracy dyplomowej i ma posłużyć jako przykład formułowania założeń metodologicznych w pracach naukowych, autor przedstawia poszczególne elementy na podstawie konkretnej dysertacji, do której się odnosi, stąd określenia takie jak „niniejsza dysertacja”.

¹¹ W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1995, s. 86.

badania, ich zakres, a także umożliwi przyjęcie tez (pytań problemowych), hipotez, metod, technik i narzędzi badawczych”¹².

Ponadto z problemem badawczym powinno być powiązane „pewne bardzo istotne pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć podjęte badanie”¹³. Jak zauważają Tadeusz Jemioło i Andrzej Dawidczyk, „problem zasługuje na miano badawczego wówczas, kiedy sprawy, których dotyczy, są ważne i aktualne dla teorii i/lub praktyki. (...) Problem powinien także być użyteczny społecznie”¹⁴.

Na potrzeby niniejszej rozprawy, na podstawie własnych doświadczeń wynikających z czynnego udziału w zabezpieczaniu szeregu imprez masowych oraz po dokonaniu wnikliwej analizy literatury przedmiotu, stosownie do przyjętego obszaru i celu badań, został przez autora sformułowany niżej podany **główny problem badawczy**:

Jaką rolę odgrywa prywatny sektor ochrony w trakcie zapewniania bezpieczeństwa imprezy masowej?

Jak zauważył Mirosław Krajewski, „problem badawczy, jako podstawowy składnik każdego liczącego się badania, jest komponentem złożonym, dlatego do jego wyjaśnienia potrzebne są szczegółowe pytania badawcze”¹⁵.

Sformułowanie tych pytań ułatwia analizę zagadnień badawczych podjętych w każdym projekcie naukowym. Równocześnie jest także pomocne we właściwym rozplanowaniu procesu badań i ich etapizacji, a także sprzyja doborowi niezbędnych narzędzi badawczych. Na dodatek postawienie szczegółowych pytań badawczych skutecznie chroni badacza przed mimowolnym pominięciem ważnych aspektów naukowo eksplorowanej problematyki.

Dzięki sformułowaniu pytań badawczych można również skutecznie zapobiec niepostrzeżonemu wejściu naukowca w obszary, które, jak na potrzeby mające wymiar ściśle naukowy, mogą być nazbyt luźno powiązane z zakładanym wcześniej i precyzyjnie określonym przedmiotem badań¹⁶.

¹² J. Apanowicz, *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002, s. 9.

¹³ M. Krajewski, *O metodologii nauk i zasadach pisarstwa naukowego. Uwagi podstawowe*, Gliwice 2010, s. 20.

¹⁴ T. Jemioło, A. Dawidczyk, *Wprowadzenie do metodologii badań bezpieczeństwa*, Warszawa 2008, s. 31–32.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

PYTANIA BADAWCZE

W celu rozwiązania sprecyzowanego powyżej problemu głównego sformułowane zostały następujące **problemy szczegółowe**, wyrażone w kilku istotnych dla podjętej tu problematyki pytaniach badawczych:

1) Jakie są najczęściej spotykane błędy w zapewnianiu bezpieczeństwa na imprezie masowej?

2) Jakie zmiany należy wprowadzić w szkoleniu służb informacyjnych i porządkowych, aby zapewnić właściwą realizację zadań związanych z bezpieczeństwem uczestników imprez masowych?

3) W jaki sposób można wykorzystać teorię złożoności w ocenie przygotowania służb porządkowych i informacyjnych do zapewniania bezpieczeństwa imprez masowych?

HIPOTEZY BADAWCZE

Celem każdego badania jest zweryfikowanie postawionych hipotez badawczych, które są wysnuwane na podstawie problemu głównego i problemów (pytań) szczegółowych. Jak zauważają Tadeusz Jemioło i Andrzej Dawidczyk, „w badaniach naukowych *sensu largo* hipoteza jest prawdopodobnym założeniem, którego zgodność lub niezgodność z rzeczywistością powinna być dowiedziona w trakcie prowadzonych czynności badawczych”¹⁷.

Ponadto „(...) hipoteza badawcza, często nazywana hipotezą roboczą, jest stwierdzeniem, co do którego istnieje pewne prawdopodobieństwo, że stanowi prawdziwe rozwiązanie badanego problemu. Stąd też zaleca się, aby hipoteza formułowana była w formie twierdzącej, a zatem nie powinna mieć charakteru zdania przeczącego, oceniającego, pytającego lub postulującego. Jej wymogiem jest określenie współzależności między zmienną niezależną i zależną. Nie każdy bowiem problem badawczy wymaga postawienia hipotez roboczych”¹⁸.

Wskazane jest, aby każda hipoteza była formułowana w postaci zdania twierdzącego, aby nie była ani zdaniem przeczącym, ani oceniającym, ani postulującym lub pytającym¹⁹. Powinna zostać wyrażona w możliwie prostych słowach i dotyczyć istotnych dla danej nauki spraw²⁰.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Por. E. Hajduk, *Hipoteza w badaniach pedagogicznych*, Zielona Góra 1993, s. 49–53.

²⁰ M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2009, s. 28.

Na podstawie obecnego stanu wiedzy w niniejszej dysertacji wstępnie zostały sformułowane następujące hipotezy:

HIPOTEZA GŁÓWNA

Hipoteza główna została sprecyzowana jako następujące przypuszczenie:

Przygotowanie służby informacyjnej i służby porządkowej imprezy masowej jest niewystarczające, zwłaszcza w zakresie umiejętności, kwalifikacji, wykształcenia, wiedzy, kompetencji, uprawnień, wyposażenia, ubioru/umundurowania pracowników, a także procedur i organizacji realizacji zadań w zakresie bezpieczeństwa na imprezie masowej.

Hipotezy robocze stanowią natomiast założenia mówiące, że:

1) Prawdopodobnie najczęściej spotykanymi błędami w zapewnieniu bezpieczeństwa na imprezie masowej są:

- błędy pracowników służb informacyjnych i porządkowych związane z brakiem odpowiedniego przygotowania na etapie szkoleń;
- angażowanie do pracy osób nieposiadających wiedzy i umiejętności;
- brak właściwego wymaganego przepisami prawa wyposażenia;
- niedociągnięcia ze strony organizacji ochrony po stronie organizatora imprezy masowej oraz kierownika ds. bezpieczeństwa;
- omijanie przepisów o ochronie imprez masowych;
- brak właściwych informacji na odprawach z pracownikami;
- brak środków komunikacji.

2) Zakładam, że w przygotowaniu członków służb informacyjnych i porządkowych organizatora imprezy masowej należy zmienić i poszerzyć zakres wymaganych kwalifikacji psychofizycznych oraz wprowadzić stosowne założenia rekrutacyjne, ukierunkowane na umiejętności praktyczne, kwalifikacje i kompetencje.

3) Przypuszczam, że w celu zapewnienia właściwej realizacji zadań związanych z bezpieczeństwem uczestników imprez masowych należy wprowadzić istotne zmiany w szkoleniu służb porządkowych i informacyjnych, polegające m.in. na:

- zwiększeniu liczby godzin szkolenia;
- zmianie sposobu kontrolowania przygotowania i przebiegu imprezy masowej.

4) Sądzę, że system bezpieczeństwa imprezy masowej spełnia wszystkie kryteria systemu wywodzącego się z teorii złożoności, gdyż stan kryzysowy

(zagrożenie życia i zdrowia uczestników) podczas imprezy masowej nie zawsze przebiega w identyczny sposób, a więc zastosowanie linearnych metod zapobiegania zagrożeniom może okazać się niemożliwe. Przykładem jest fakt, że przed 2019 rokiem nigdy w historii Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy nie doszło do zabójstwa na scenie podczas finału „Światelka do nieba”.

METODY, TECHNIKI I NARZĘDZIA BADAWCZE

Metoda badawcza to przyjęty przez badacza sposób poznania naukowego. Jak zauważył Jerzy Apanowicz, „precyzując pojęcie metody badawczej, należy przyjąć, że jest to sposób pracy badawczej charakteryzujący się zarówno określonymi czynnościami postępowania (procedurą badawczą), jak i zastosowaniem odpowiednich narzędzi badawczych. Istota metody badawczej powinna zmierzać do skoordynowania sposobu postępowania z zakładanym celem badań”²¹.

Do rozwiązywania sformułowanych problemów i zadań badawczych wykorzystane zostały przez autora teoretyczne i empiryczne **metody badawcze**. Badania prowadzono z wykorzystaniem metod, technik i narzędzi badawczych, takich jak:

- analiza dokumentów i literatury;
- synteza celem łączenia w całość wyodrębnionych i badanych w toku analizy elementów;
- indukcja;
- dedukcja dla określenia charakteru cech i zdarzeń oraz poszukiwania wzajemnych zależności;
- wnioskowanie celem zwartego i jasnego formułowania najistotniejszych wyników badań;
- uogólnienie dla ujawnienia cech oraz powiązań, możliwości ich łączenia, formułowania uniwersalnych złożeń;
- porównanie dla identyfikacji cech wspólnych, różnic i podobieństw poszczególnych zagadnień badawczych;
- ankieta wywiadu eksperckiego.

Celem wykorzystania powyższych metod i narzędzi badawczych jest poznanie poglądów, sądów i oczekiwań respondentów oraz dokonanie weryfikacji wniosków uzyskiwanych podczas prowadzenia badań.

²¹ J. Apanowicz, *Metodologia ogólna*, op. cit., s. 60.

Można dodać, że tak „metody, jak i techniki badań to sposoby postępowania naukowego, mające na celu rozwiązanie sformułowanego uprzednio problemu. Różnic między nimi upatruje się tutaj w tym, że metody są raczej ogólnie zalecanymi (postulowanymi) sposobami rozwiązywania nurtujących badacza problemów. Techniki natomiast odnoszą się do bardziej uszczegółowionych sposobów postępowania badawczego i faktycznie stosowanych w danej nauce”²². Można zatem w opinii autora przyjąć, że te drugie są również metodami badań w węższym znaczeniu²³.

Jak zauważa Mieczysław Łobocki, techniki są „bliżej skonkretyzowanymi sposobami postępowania badawczego. Podporządkowane są metodom badawczym, pełniąc niejako wobec nich wyraźnie służebną rolę. Stanowią jakby ostatni akord danej metody badań, która jest dla nich zawsze istotnym punktem odniesienia i obejmuje kilka ich odmian”²⁴.

PRZEBIEG I TEREN (OBSZAR) PRZEPROWADZONYCH BADAŃ

W celu rozwiązania postawionych przez autora problemów badawczych oraz dla dokonania weryfikacji przyjętej hipotezy zostanie zastosowany proces naukowo-badawczy składający się z następujących trzech etapów:

1) **Etap wstępny**, w którym określone fakty zostaną zebrane i opisane w sposób cechujący tworzenie faktów naukowych; etap ten pozwala też na indukcyjne uogólnienie tych faktów, dając podstawę do wskazania problemu naukowego²⁵.

2) **Etap zasadniczy**, będący fazą dociekań umysłowych, w której wykorzystane zostanie wnioskowanie dedukcyjne. Hipoteza traktowana będzie jako racja, a działania zmierzają do wyprowadzenia logicznych konsekwencji z niej wynikających²⁶. Z pomocą metod badawczych zostanie zweryfikowana hipoteza i sformułowane będą końcowe wnioski.

3) **Etap finalizacji badań** polegający na zastosowaniu weryfikacji empirycznej. Sprawdzone zostanie, czy przewidziane w drugiej fazie następstwa faktycznie znajdują potwierdzenie w praktyce²⁷. Przeprowadzona będzie analiza, ocena i stosowna synteza zgromadzonego materiału badawczego,

²² M. Łobocki, *Metody i techniki...*, op. cit., s. 28.

²³ Por. S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 1985, s. 22.

²⁴ M. Łobocki, *Metody i techniki...*, op. cit., s. 29.

²⁵ Por. M. Pelc, *Elementy metodologii badań naukowych*, Warszawa 2012, s. 23.

²⁶ Por. ibidem.

²⁷ Por. ibidem.

nastąpi też jego opracowanie i finalnie przedstawienie wyników badań w postaci rozprawy naukowej.

Jak podaje Tadeusz Pilch, „wybór terenu badań to nie tylko problem polegający na wyborze odpowiedniego terytorium. (...) to przede wszystkim typologia wszystkich zagadnień, cech i wskaźników, jakie muszą być zbadane, odnalezienie ich na odpowiednim terenie, u odpowiednich grup społecznych lub w układach i zjawiskach społecznych i następnie wytypowanie rejonu, grup zjawisk i instytucji jako obiektów naszego zainteresowania. Nie zawsze można z góry precyzyjnie określić teren przyszłych badań”²⁸.

Nie ulega wątpliwości, że terenem badań winny stać się nie tylko podmioty realizujące zadania związane z zabezpieczeniem imprez masowych, ale także zasoby biblioteczne stanowiące niezbędny zbiór bibliograficzny, który zostanie poddany krytycznej analizie.

Warto dodać, że wybór terenu badań stanowi dopiero część naukowo-badawczego zadania. W przypadku badań funkcjonowania małej ludzkiej grupy społecznej lub jakiejś instytucji sprawa przedstawia się relatywnie prosto. Uczony ma bowiem możliwość zbadania wszystkich elementów interesującego go świata społecznego²⁹ lub danej instytucji.

Jednakże badacz rzadko, szczególnie w przypadku prowadzenia badań na gruncie nauk społecznych o charakterze środowiskowym, znajduje się w aż tak dogodnym położeniu. Ma najczęściej do czynienia z bardzo liczną ludzką zbiorowością, tworzącą swoisty rozległy świat społeczny³⁰, którego z przyczyn technicznych oraz czasowych nie jest w stanie dokładnie przebadać. W takim przypadku należy się posiłkować metodą polegającą na logicznie uzasadnionym wyodrębnieniu określonej grupy reprezentatywnych jednostek ludzkich, które będą mogły zapośredniczyć w uzyskaniu dostatecznych możliwości ścisłego naukowego poznania obrazu eksplorowanej naukowo całości³¹.

Planowanym dociekaniom zostaną zatem poddane przez autora przedstawionego tu naukowo-badawczego projektu losowo wybrane osoby będące członkami ludzkich zespołów działających podczas prowadzenia imprez

²⁸ T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1998, s. 178.

²⁹ A. Schütz, *Der sinnhafte Aufbau der sozialen Welt. Eine Einleitung in die Verstehende Soziologie*, Wien 1960.

³⁰ Por. A. Schütz, *O wielości światów. Szkice z socjologii fenomenologicznej*, B. Jabłońska (tłum.), Kraków 2008.

³¹ T. Pilch, *Zasady badań...*, op. cit., s. 179.

masowych w ramach służb informacyjnych i służb porządkowych oraz kierownicy do spraw zapewniania bezpieczeństwa w trakcie imprez masowych.

Ponadto pozyskane zostaną również autorytatywne opinie wyrażone przez ekspertów wysoko cenionych w określonym społeczno-zawodowym środowisku. Wspomniani eksperci będą reprezentowali dynamicznie rozwijającą się dzisiaj – zarówno na świecie, jak i w naszym kraju – branżę komercyjnej fizycznej oraz technicznej ochrony osób i mienia.

PRZYJĘTE OGRANICZENIA NAUKOWO-BADAWCZE

Autor niniejszej pracy ze względu na znaczną różnorodność imprez masowych w niniejszej dysertacji ograniczył się do naukowej analizy imprez artystyczno-rozrywkowych. Ograniczenie to ma na celu przeprowadzenie rzetelnych badań i przy tym takich, które można zawrzeć w jednej dysertacji.

W Polsce jak dotąd istnieją tylko nieliczne pozycje książkowe i monografie naukowe prezentujące próby usystematyzowania praktycznej i naukowej wiedzy dotyczącej profesjonalnych sposobów i metod zapewniania bezpieczeństwa podczas rozlicznych imprez masowych.

Pamiętajmy, że imprezy masowe stały się – patrząc z historycznego punktu widzenia – całkiem niedawno jednym ze znaków czasu w postępującej ewolucji naszej rzeczywistości społecznej³², jaka nasiliła się na przełomie XX i XXI wieku.

Możemy również interpretować pojawienie się tej zmiany społecznej jako skutek oddziaływania efektu znanego jako heglowski duch czasu³³. Efekt ów, związany przecież z powstawaniem tzw. faktów społecznych³⁴, niewątpliwie wpływa na cykle zmian społeczno-kulturowych i na towarzy-

³² P. Sztompka, *Socjologia zmian społecznych*, Kraków 2005. Por. H. Białyzewski, *Funkcjonalna koncepcja zmiany społecznej*, „Studia Socjologiczne” 1970, nr 2, s. 63–98.

³³ *Duch czasu* (niem. *zeitgeist*) – mówiąc innymi słowami, to społeczno-kulturowy klimat epoki. Należy jednak nadmienić, że przedmiotowe pojęcie wprowadził po raz pierwszy na filozoficzne salony naukowe inny znany filozof, Christian Adolf Klotz (1738–1771), który uczynił to przed Georgem Wilhelmem Friedrichem Heglem (1770–1831), bo już w 1760 roku.

³⁴ *Fakt społeczny* to elementarna kategoria nauk społecznych, która została wprowadzona do socjologii przez Emila Durkheima (1858–1917) w wydanych w 1895 *Zasadach metody socjologicznej*. Fakt społeczny został zdefiniowany jako wszelki sposób postępowania, utrwalony lub nie, zdolny do wywierania na jednostkę zewnętrznego przymusu; taki, który jest w danym społeczeństwie powszechny, mający jednak własną egzystencję, niezależną od jego jednostkowych manifestacji. Zob. E. Durkheim, *Samobójstwo. Studium z socjologii*, Warszawa 2006, s. 41; idem, *Zasady metody socjologicznej*, Warszawa 2011.

szącą człowiekowi autonomiczną obronność (samoobronność) wszystkich rodzajów *podmiotów bezpieczeństwa* – jednostek i grup ludzkich oraz całych społeczeństw.

PODSUMOWANIE

Przedstawione założenia metodologiczne stanowiące wyimek z jednej z prac dyplomowych autora miały na celu wskazanie młodym naukowcom, czytelnikom czasopisma „Security, Economy & Law”, jak opracowywać założenia i ramy metodologiczne prac naukowych z dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Każda praca i każde podejmowane zagadnienie naukowe ma oczywiście własną specyfikę, jednak pewne elementy należące do podstaw metodologicznych pisania pracy naukowej są niezmiennie i uniwersalne.

Autor chciał ponadto poprzez przedstawienie koncepcji własnej pracy poddać dyskusji i konstruktywnej naukowej krytyce formułowanie założeń w zakresie metodologicznych podstaw nauk o bezpieczeństwie. Takie dyskusje na gruncie naukowym, niezależnie od dyscypliny, są zawsze zjawiskiem korzystnym.

BIBLIOGRAFIA

- Aleksandrowicz T.R., *Tożsamość nauk o bezpieczeństwie*, [w:] *Tożsamość nauk o bezpieczeństwie*, S. Sulowski (red.), Toruń 2015.
- Apanowicz J., *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002.
- Apanowicz J., *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej*, Warszawa 2005.
- Białyszewski H., *Funkcjonalna koncepcja zmiany społecznej*, „Studia Socjologiczne” 1970, nr 2, s. 63–98.
- Cel*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 1994.
- Cieślarczyk M., *Elementy socjologii bezpieczeństwa*, Warszawa 2004.
- Creswell J.W., Clark V.L.P., *Designing and Conducting Mixed Methods Research*, Thousand Oaks – London 2017.
- Durkheim E., *Samobójstwo. Studium z socjologii*, Warszawa 2006.
- Durkheim E., *Zasady metody socjologicznej*, Warszawa 2011.
- Glen A., *Paradygmat poznania w naukach o bezpieczeństwie*, [w:] *Tożsamość nauk o bezpieczeństwie*, S. Sulowski (red.), Toruń 2015.
- Gryz J., *Zarys podstaw bezpieczeństwa*, Warszawa 2010.
- Hajduk E., *Hipoteza w badaniach pedagogicznych*, Zielona Góra 1993.
- Hejmej A., *Muzyka w literaturze. Perspektywy komparatystyki interdyscyplinarnej*, Kraków 2008.

- Jemiolo T., Dawidczyk A., *Wprowadzenie do metodologii badań bezpieczeństwa*, Warszawa 2008.
- Kamiński S., *Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacji nauk*, Lublin 1992.
- Krajewski M., *O metodologii nauk i zasadach pisarstwa naukowego. Uwagi podstawowe*, Gliwice 2010.
- Kwiecińska M., *Przedmiot badań w naukach o obronności*, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej” 2016, nr 3 (19).
- Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2009.
- Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 1985.
- Pelc M., *Elementy metodologii badań naukowych*, Warszawa 2012.
- Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1998.
- Repko A.F., Szostak R., *Interdisciplinary Research: Process and Theory*, Thousand Oaks – London 2020.
- Schütz A., *Der sinnhafte Aufbau der sozialen Welt. Eine Einleitung in die Verstehende Soziologie*, Wien 1960.
- Schütz A., *O wielości światów. Szkice z socjologii fenomenologicznej*, B. Jabłońska (tłum.), Kraków 2008.
- Sztompka P., *Socjologia zmian społecznych*, Kraków 2005.
- Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995.
- Zaczyński W., *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1995.

CITE THIS ARTICLE AS:

J.A. Piwowarski, *Metodologiczne i badawcze założenia pracy dyplomowej z dyscypliny nauk o bezpieczeństwie – przykład*, „Security, Economy & Law” 4/2019 (XXV), s. 26–39, DOI: 10.24356/SEL/25/2.

Licence: This article is available in Open Access, under the terms of the Creative Commons License Attribution 4.0 International (CC BY 4.0; for details please see <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the author and source are properly credited. Copyright © 2019 University of Public and Individual Security “Apeiron” in Cracow

SIŁY ZBROJNE RP W SYSTEMIE ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO

POLISH ARMED FORCES IN THE CRISIS MANAGEMENT
SYSTEM

JULIUSZ PIWOWARSKI¹
BARBARA PIWOWARSKA²
JACEK A. PIWOWARSKI³

ABSTRACT

A properly trained army is the basis of a well-functioning state so the role of the Polish Armed Forces is not limited to war operations only. The Polish Army also supports the non-military policy of the state, including crisis management. The aim of the article is to show how important role the Polish Armed Forces play in the functioning of the crisis management system in Poland, as well as to indicate the potential the army has in this regard. For that purpose, the authors indicate the most important responsibilities and aims of the Polish Armed Forces, their place in the crisis management system in Poland and in the Ministry of National Defense, as well as the use of the Polish Army and regional organs of military administration (army recruiting

¹ Dr hab. Juliusz Piwowarski, prof. WSBPI, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie; correspondence address: Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, ul. Krupnicza 3, 31-123 Kraków, Poland

² Mgr Barbara Piwowarska, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie

³ Mgr Jacek Andrzej Piwowarski, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie

commands and voivodeship military headquarters) in operations supporting public administration.

KEYWORDS

Polish Armed Forces, crisis management system, crisis management, regional organs of military administration

ABSTRAKT

Prawidłowo wyszkolona armia jest podstawą dobrze funkcjonującego państwa, dlatego rola Sił Zbrojnych RP nie ogranicza się wyłącznie do działań wojennych. Wojsko Polskie wspiera również politykę pozamilitarną państwa, w tym w zakresie zarządzania kryzysowego. Niniejszy artykuł ma na celu pokazanie, jak ważną rolę odgrywają Siły Zbrojne RP w funkcjonowaniu systemu zarządzania kryzysowego w Polsce i jak dużym potencjałem dysponują w tym zakresie. W tym celu autorzy wskazują najważniejsze zadania i cele Sił Zbrojnych RP, ich miejsce w systemie zarządzania kryzysowego w Polsce i w resorcie obrony narodowej oraz wykorzystanie Wojska Polskiego i terenowych organów administracji wojskowej (wojskowych komend uzupełnień i wojewódzkich sztabów wojskowych) w działaniach wspierających administrację publiczną.

SŁOWA KLUCZOWE

Siły Zbrojne RP, system zarządzania kryzysowego, zarządzanie kryzysowe, terenowe organy administracji wojskowej

WPROWADZENIE

Skomplikowane uwarunkowania polityczne, społeczne oraz religijne sprawiają, że przeważająca większość państw dysponuje obecnie własnymi siłami zbrojnymi, które mogą służyć społeczeństwu do obrony w przypadku zaistnienia zagrożenia. Wśród tych państw jest oczywiście Rzeczpospolita Polska. Prawidłowo wyszkolona armia jest podstawą dobrze funkcjonującego państwa, dlatego rola Sił Zbrojnych RP nie ogranicza się wyłącznie do działań wojennych. Zadaniem polskiej armii jest bowiem również wspieranie polityki pozamilitarnej państwa. Do takiej należy zarządzanie kryzysowe. Niniejszy artykuł ma na celu pokazanie, jak ważną rolę odgrywają Siły Zbrojne RP (Wojsko Polskie) w funkcjonowaniu systemu zarządzania kryzysowego w Polsce i jak dużym potencjałem dysponują w tym zakresie. W tym celu autorzy wskażą najważniejsze zadania i cele Sił Zbrojnych

RP, ich miejsce w systemie zarządzania kryzysowego w Polsce i w resorcie obrony narodowej oraz wykorzystanie Wojska Polskiego i terenowych organów administracji wojskowej w działaniach wspierających administrację publiczną.

CELE I ZADANIA SIŁ ZBROJNYCH RP

W literaturze przedmiotu istnieje szereg definicji sił zbrojnych. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego* podaje, że są one „wyspecjalizowanym organem państwa, przeznaczonym do ochrony i obrony jego interesów przez wykorzystanie go jako czynnika odstraszania przed agresją lub – w razie konieczności – prowadzenia walki zbrojnej aż do osiągnięcia założonego celu politycznego”⁴. Ponadto są to „siły i środki służące ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic”⁵.

Siły Zbrojne realizują szereg zadań wynikających z Konstytucji RP, Strategii Obronności RP, a także Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP. Ich rola została również sprecyzowana w Polityczno-Strategicznej Dyrektywie Obronnej RP, a także w licznych dokumentach o charakterze międzynarodowym, odnoszących się między innymi do polskiego członkostwa w Pakcie Północnoatlantyckim⁶.

Siły Zbrojne RP są fundamentalnym elementem gwarantującym bezpieczeństwo państwa. Realizują zadania z zakresu ochrony niepodległości oraz niepodzielności terytorium Rzeczypospolitej. Podlegają cywilnej i demokratycznej kontroli, jednocześnie zachowują neutralność w sprawach politycznych.

Siły Zbrojne RP pozostają w nieustannej gotowości do realizacji trzech typów misji:

- zagwarantowania obrony państwa i przeciwstawienia się agresji zbrojnej w ramach zobowiązań sojuszniczych (działania na rzecz obrony kraju, działania antyterrorystyczne w kraju bądź poza jego granicami, działania na rzecz rozwiązywania konfliktów lokalnych lub regionalnych w ramach przynależności do różnorodnych paktów i wspólnot międzynarodowych, w tym do Paktu Północnoatlantyckiego);

⁴ *Siły zbrojne*, [w:] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, wyd. 6, Warszawa 2008, s. 119.

⁵ *Ibidem*, s. 121–122.

⁶ *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2009, s. 13.

- udziału w procesie stabilizacji sytuacji międzynarodowej (pomoc humanitarna, operacje reagowania kryzysowego, operacje wynikające z międzynarodowych porozumień o charakterze humanitarnym oraz pokojowym, operacje reagowania kryzysowego kierowane przez Unię Europejską, Pakt Północnoatlantycki bądź Organizację Narodów Zjednoczonych);
- wspierania podsystemów ochronnych w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego i pomocy społeczeństwu (działalność wywiadowcza oraz rozpoznawcza, nadzór nad przestrzenią powietrzną oraz granicami lądowymi i morskimi, a także prowadzenie działań poszukiwawczo-ratowniczych, monitorowanie skażeń chemicznych, promieniotwórczych oraz biologicznych, oczyszczanie terenu z materiałów wybuchowych)⁷.

Siły Zbrojne RP zobowiązane są do utrzymywania wysokiego poziomu zdolności operacyjnych. Ich zadania będą się jednak różniły w zależności od sytuacji społeczno-politycznej w kraju. W czasie pokoju mają troszczyć się o nienaruszalność granic, integralność terytorialną i gotowość do reakcji w razie wystąpienia konfliktu zbrojnego, a także angażować się w międzynarodowe operacje zgodnie z podpisanymi zobowiązaniami. W sytuacji konfliktu zbrojnego o dużej skali do ich głównych zadań należy ochrona terytorium RP (przede wszystkim w obrębie ważnych obszarów państwa), przyjmowanie sił sojuszników oraz udział w sojuszniczych operacjach obronnych podjętych w celu utworzenia warunków do politycznego rozwiązania konfliktu. Natomiast w sytuacji konfliktu zbrojnego o małej skali mają zapewnić państwu ochronę na jednym kierunku operacyjnym, zgodnie z potencjałem obronnym utrzymywanym w czasie pokoju⁸.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP definiuje ogólne zadania Wojska Polskiego, które podzielono na cztery następujące typy zadań o charakterze strategicznym:

- zadania obronne;
- zadania stabilizacyjne i prewencyjne w czasie pokoju;
- zadania reagowania kryzysowego;
- zadania związane z występowaniem zagrożeń pozamilitarnych⁹.

Poza wymienionymi wyróżnia się również inne zadania Sił Zbrojnych RP, do których należą między innymi:

⁷ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014, s. 30–31.

⁸ *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, op. cit., s. 16.

⁹ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, op. cit., s. 30–31.

- rozwijanie zdolności bojowych pozwalających na zapewnienie bezpieczeństwa;
- utrzymywanie gotowości do udziału w operacjach poza granicami kraju w celu przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa zbiorowego oraz ochrony polskich interesów (zgodnie z art. 5 traktatu waszyngtońskiego).
- utrzymywanie międzynarodowego ładu poprzez udział w operacjach humanitarnych, pokojowych, stabilizacyjnych bądź przez zwalczanie terroryzmu w sposób uregulowany międzynarodowymi przepisami prawa;
- utrzymywanie wojskowej współpracy z zainteresowanymi partnerami;
- udzielanie pomocy wojskowej właściwym instytucjom, służbom rządowym, samorządowym, organizacjom cywilnym i społecznym w sytuacji wystąpienia zagrożenia;
- uczestniczenie w ogólnokrajowym systemie zarządzania kryzysowego poprzez udzielanie pomocy społeczeństwu i organom administracji publicznej na wypadek wystąpienia katastrof spowodowanych przez człowieka, zagrożenia terrorystyczne bądź klęski żywiołowe¹⁰.

Siły Zbrojne RP dysponują prawem do stosowania środków przymusu bezpośredniego, a także użycia broni oraz innego typu uzbrojenia w sposób adekwatny do zagrożenia oraz w granicach zasad przyjętych i ratyfikowanych w umowach międzynarodowych¹¹.

ORGANIZACJA SYSTEMU ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO W KRAJU I W RESORCIE OBRONY NARODOWEJ

Zgodnie z ustawą z dnia 26 kwietnia 2007 r. zarządzanie kryzysowe to „działalność organów administracji publicznej będąca elementem kierowania bezpieczeństwem narodowym, która polega na zapobieganiu sytuacjom kryzysowym, przygotowaniu do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań, reagowaniu w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych, usuwaniu ich skutków oraz odtwarzaniu zasobów i infrastruktury krytycznej”¹². Można zatem powiedzieć, że zarządzanie w sytuacji kryzysowej to planowa realizacja takich przedsięwzięć, które dążą do zapobiegania

¹⁰ Ibidem, s. 23–24.

¹¹ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 2019 poz. 1541), art. 3.

¹² Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. 2019 poz. 1398), art. 2 (dalej: ustawa o zarządzaniu kryzysowym).

skutkom kryzysu bądź do ich zredukowania za pomocą środków kontroli, kierowania oraz koordynacji.

Przez sytuację kryzysową rozumie się „sytuację wpływającą negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołującą znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków”¹³. Do sytuacji kryzysowej dochodzi w następstwie załamania się stabilnego stanu rozwoju oraz wystąpienia niekorzystnych warunków wymagających szybkiego i zdecydowanego przeciwstawienia się zagrożeniom.

Zarządzanie kryzysowe realizowane w wyniku zaistnienia sytuacji niebezpiecznej i podejmowanie kroków w celu ochrony zagrożonej ludności wymaga zaangażowania wielu podmiotów, w tym Sił Zbrojnych RP. Wojsko Polskie dysponuje dużym potencjałem ludzkim i organizacyjnym, a także nowoczesnym sprzętem, którego użycie w sytuacjach kryzysowych często okazuje się niezbędne. W czasie pokoju Siły Zbrojne RP podlegają Ministrowi Obrony Narodowej, wykonującemu swoje obowiązki przy pomocy resortu obrony narodowej, w skład którego wchodzi Sztab Generalny Wojska Polskiego¹⁴.

Za zarządzanie kryzysowe na terytorium Polski odpowiada Rada Ministrów, zaś w przypadkach wymagających podjęcia natychmiastowych decyzji zarządzanie sprawuje minister właściwy do spraw wewnętrznych, który zobowiązany jest do niezwłocznego zawiadamiania Prezesa Rady Ministrów o podejmowanych działaniach. Prezes Rady Ministrów, Rada Ministrów, Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego oraz Rządowe Centrum Bezpieczeństwa współtworzą rządowe organy zarządzania kryzysowego.

Premier wraz z ministrami piastują kluczowe stanowiska w systemie zarządzania kryzysowego, ponieważ to właśnie oni decydują o rozwiązaniach dotyczących sytuacji kryzysowych. Organem doradczym w takich przypadkach pozostaje Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego, zaś podstawę funkcjonowania systemu gwarantuje Rządowe Centrum Bezpieczeństwa.

Fundamentalnym zadaniem organów administracji i władzy państwowej, działających w ramach Krajowego Systemu Zarządzania Kryzysowego, jest zagwarantowanie bezpieczeństwa wszystkim obywatelom. Organy te odpowiadają za realizację zadań z zakresu bezpieczeństwa narodowego. Ich

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej (Dz. U. 2019 poz. 196), art. 1.

działalność ma na celu utrzymywanie systemu bezpieczeństwa narodowego w stanie gotowości oraz kierowanie jego funkcjonowaniem w przypadku wystąpienia kryzysu i wojny.

Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego pełni funkcję opiniotwórczo-doradczą w zakresie zarządzania kryzysowego. Jego przewodniczącym jest Prezes Rady Ministrów, a stałymi członkami są: Minister Obrony Narodowej i minister właściwy do spraw wewnętrznych, minister właściwy do spraw administracji publicznej, Minister Spraw Zagranicznych oraz Minister Koordynator Służb Specjalnych (jeżeli został powołany)¹⁵.

Do zadań Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego należą:

- przygotowywanie propozycji użycia sił i środków w czasie występowania sytuacji kryzysowych;
- opiniowanie sprawozdań z działań podejmowanych w ramach zarządzania kryzysowego;
- opiniowanie potrzeb w zakresie odtwarzania zniszczonej infrastruktury;
- doradzanie w zakresie koordynacji działań organów instytucji państwowych, administracji rządowej i służb w sytuacjach kryzysowych;
- przedkładanie Radzie Ministrów Krajowego Planu Zarządzania Kryzysowego oraz opiniowanie go;
- organizowanie współpracy ze związkami ochotniczych straży pożarnych w sytuacjach kryzysowych¹⁶.

Kluczową rolę w zarządzaniu kryzysowym odgrywa również Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, które zostało powołane na podstawie:

- Ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. 2019 poz. 1398);
- Ustawy z dnia 17 lipca 2009 r. o zmianie ustawy o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. 2009 nr 131 poz. 1076);
- Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 10 lipca 2008 r. w sprawie organizacji i trybu działania Rządowego Centrum Bezpieczeństwa (Dz. U. 2008 nr 128 poz. 821);
- Zarządzenia Nr 86 Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 sierpnia 2008 r. w sprawie organizacji i trybu pracy Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego (M.P. 2008 nr 61 poz. 538).

¹⁵ Ustawa o zarządzaniu kryzysowym, art. 8 pkt. 2 Por. *Zagadnienia ogólne z zakresu zarządzania ryzykiem i zarządzania kryzysowego. Analiza wybranych przepisów*, D. Wróblewski (red.), Józefów 2014, s. 30.

¹⁶ *Ibidem*, s. 14.

Rządowe Centrum Bezpieczeństwa podlega bezpośrednio Prezesowi Rady Ministrów, który poprzez rozporządzenia decyduje o organizacji i trybie działania tej jednostki, uwzględniając przy tym ciągłość jej funkcjonowania, oraz powołuje kierującego nią dyrektora. Rządowe Centrum Bezpieczeństwa zapewnia obsługę Prezesa Rady Ministrów, Rady Ministrów oraz Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego w sprawach dotyczących zarządzania kryzysowego i pełni funkcję krajowego centrum zarządzania kryzysowego. Do zadań tej jednostki należy:

- przedstawianie szczegółowych sposobów reagowania na zagrożenia oraz ograniczania ich skutków;
- monitorowanie potencjalnych zagrożeń;
- zapewnienie koordynacji polityki informacyjnej w obrębie organów administracji publicznej;
- informowanie o zagrożeniach oraz działaniach podjętych w ramach ich zwalczania;
- opracowywanie i aktualizowanie krajowego planu reagowania kryzysowego;
- zapobieganie i przeciwdziałanie skutkom zagrożeń terrorystycznych oraz ich usuwanie;
- ocena prawdopodobieństwa wystąpienia zagrożeń lub ich rozwoju;
- opracowywanie wniosków oraz propozycji przeciwdziałania zagrożeniom;
- gromadzenie informacji o zagrożeniach oraz analiza zebranego materiału;
- organizowanie szkoleń i ćwiczeń z zakresu zarządzania kryzysowego w kraju i zagranicą oraz nadzór nad nimi;
- planowanie wsparcia za strony organów administracji publicznej oraz sił zbrojnych;
- przygotowanie uruchamiania procedur na wypadek wystąpienia zagrożenia;
- zapewnienie obiegu informacji między krajowymi i zagranicznymi strukturami zarządzania kryzysowego;
- realizacja zadań stałego dyżuru w ramach gotowości do obrony państwa;
- realizacja zadań planistycznych z zakresu ochrony infrastruktury krytycznej oraz europejskiej infrastruktury krytycznej;
- współpraca z centrami zarządzania kryzysowego organów administracji publicznej¹⁷.

¹⁷ Ustawa o zarządzaniu kryzysowym, art. 11.

Na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2009 r. utworzono centra zarządzania kryzysowego, które tworzą:

- Minister Sprawiedliwości;
- Minister Obrony Narodowej;
- minister właściwy do spraw zagranicznych;
- minister właściwy do spraw środowiska;
- minister właściwy do spraw rolnictwa;
- minister właściwy do spraw zdrowia;
- Komendant Główny Policji;
- Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej;
- Komendant Główny Straży Granicznej;
- Szef Agencji Wywiadu;
- Szef Służby Wywiadu Wojskowego;
- Szef Służby Kontrwywiadu Wojskowego;
- Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego¹⁸.

Utworzone centra, współpracując z Rządowym Centrum Bezpieczeństwa oraz innymi organami administracji publicznej, tworzą system zarządzania kryzysowego. Współpraca ta dotyczy:

- pomocy krajowej oraz międzynarodowej;
- wzajemnego informowania o potencjalnych zagrożeniach mogących wywoływać sytuację kryzysową, a także o stratach i środkach (w tym finansowych) niezbędnych do odtworzenia zasobów infrastruktury krytycznej;
- analizowania i oceny sytuacji kryzysowej oraz działań podejmowanych przez właściwe organy w sprawie zarządzania kryzysowego¹⁹.

W ramach Krajowego Systemu Zarządzania Kryzysowego działa System Zarządzania Kryzysowego Resortu Obrony Narodowej. Do podstaw prawnych jego funkcjonowania należą m.in. następujące dokumenty:

- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. 2019 poz. 1398);
- Ustawa z dnia 17 lipca 2009 r. o zmianie ustawy o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. 2009 nr 131 poz. 1076);

¹⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2009 r. w sprawie określenia organów administracji rządowej, które utworzą centra zarządzania kryzysowego, oraz sposobu ich funkcjonowania (Dz. U. 2009 nr 226 poz. 1810), § 2 pkt 1.

¹⁹ Ibidem, § 6.

- decyzje Ministra Obrony Narodowej w sprawie systemu zarządzania kryzysowego resortu obrony narodowej;
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2009 r. w sprawie określenia organów administracji rządowej, które utworzą centra zarządzania kryzysowego, oraz sposobu ich funkcjonowania (Dz. U. 2009 nr 226 poz. 1810);
- Decyzja Nr 245/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 lipca 2010 r. w sprawie utworzenia Centrum Zarządzania Kryzysowego Ministerstwa Obrony Narodowej (Dz. U. MON 2010 nr 14 poz. 183);
- Decyzja nr Z-3/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 25 stycznia 2002 r. w sprawie wprowadzenia do użytku „Regulaminu Sztabu Kryzysowego MON”;
- Zarządzenie Nr 6/MON z dnia 17 lutego 2016 r. w sprawie organizacji, składu oraz miejsca i trybu pracy Zespołu Zarządzania Kryzysowego Ministra Obrony Narodowej (Dz. U. MON 2016 poz. 14);
- Rozkaz Nr Z-412 /DOW/DSO Sił Zbrojnych RP Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego z dnia 27 kwietnia 2007 r. w sprawie funkcjonowania Systemu Zarządzania Kryzysowego resortu obrony narodowej. W Systemie Zarządzania Kryzysowego Resortu Obrony Narodowej wyróżnia się trzy poziomy: strategiczny, operacyjny oraz taktyczny.

Instytucje należące do **poziomu strategicznego** to:

- Ministerstwo Obrony Narodowej z kierownictwem;
- Zespół Zarządzania Kryzysowego Ministerstwa Obrony Narodowej;
- Służba Wywiadu Wojskowego i Służba Kontrwywiadu Wojskowego z centrami zarządzania kryzysowego;
- Komenda Główna Żandarmerii Wojskowej z nieetatową grupą reagowania kryzysowego powstałą *ad hoc* z wydzielonego własnego personelu;
- Dowództwo Garnizonu Warszawa z nieetatową grupą operacyjną;
- Sztab Kryzysowy Ministerstwa Obrony Narodowej;
- Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego z podległym mu Centrum Zarządzania Kryzysowego Ministerstwa Obrony Narodowej²⁰.

Do instytucji na **poziomie operacyjnym** należą:

- dowództwa rodzajów sił zbrojnych;
- Dowództwo Operacyjne Rodzajów Sił Zbrojnych;

²⁰ Organizacja systemu zarządzania kryzysowego w kraju i resorcie obrony narodowej [prezentacja], Centrum Zarządzania Kryzysowego MON, Warszawa 2013, http://piwsuwalki.pl/images/articles/obrona_cywilna/Organizacja_Systemu_Zarzadzania_Kryzysowego_w_kraju_i_resorcie_ON-2012.pdf (dostęp: 5.11.2019), s. 10–15.

- Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych z etatowymi podmiotami działającymi w systemie zarządzania kryzysowego oraz nieetatowymi grupami reagowania kryzysowego;
- Inspektorat Wsparcia Służby Zdrowia z nieetatową grupą reagowania kryzysowego²¹.

Do instytucji przynależnych do **poziomu taktycznego** należą:

- dowódcy (szefowie) związków taktycznych, oddziałów i baz lotniczych Żandarmerii Wojskowej, Wojewódzkich Sztabów Wojskowych, a także Wojskowej Ochrony Przeciwpożarowej, które w sytuacji wystąpienia kryzysu dysponują nieetatowymi grupami operacyjnymi;
- dowódcy jednostek wojskowych z nieetatowymi zespołami operacyjnymi powoływanymi tymczasowo w sytuacji zaistnienia zagrożenia²².

Na poziomie taktycznym wydziela się również zgrupowania zadaniowe, które mają na celu realizację zadań z zakresu zarządzania kryzysowego. Pojedyncze zgrupowanie tworzy się z jednego rodzaju sił zbrojnych, który podczas realizacji zadań podlega dowództwu. W sytuacji, gdy kilka rodzajów wojsk wydziela posiadane przez siebie zasoby, zgrupowanie zadaniowe podlega Dowództwu Operacyjnemu Rodzajów Sił Zbrojnych.

Do obowiązków Centrum Zarządzania Kryzysowego należy natomiast realizacja zadań nałożonych na resort obrony narodowej. Centrum dowodzi jednostkami podległymi Szefowi Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. W przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych doraźnie powoływany jest nieetatowy Sztab Kryzysowy Ministerstwa Obrony Narodowej. Tworzony jest on przez jednostki i komórki organizacyjne całego resortu. Do jego zadań należy:

- monitorowanie i ocena zaistniałych zagrożeń oraz analiza sytuacji kryzysowych;
- przygotowanie stanowiska resortu obrony narodowej w zakresie propozycji rozwiązania sytuacji kryzysowych na potrzeby Krajowego Systemu Zarządzania Kryzysowego, Paktu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej;
- koordynowanie prac Sił Zbrojnych RP oraz działań podejmowanych w ramach Host Nation Support²³;

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Host Nation Support to cywilna i wojskowa pomoc udzielana przez państwo-gospodarza siłom sojuszniczym NATO rozmieszczonym na jego terytorium lub przemieszczającym się przez nie.

- współpracowanie z centrami zarządzania kryzysowego;
- aktualizowanie danych z zakresu gotowości sił i środków;
- dystrybuowanie dokumentów decyzyjnych;
- przygotowywanie materiałów informacyjnych;
- prowadzenie działalności sprawozdawczej o rozwoju sytuacji²⁴.

Organizacja zarządzania kryzysowego w resorcie obrony narodowej opiera się na hierarchii, w której instytucje niższego szczebla kontrolowane są przez nadrzędne organy. W czasie zaistnienia sytuacji kryzysowej podejmowane działania wynikają bezpośrednio z ustawy o zarządzaniu kryzysowym, a powoływane *ad hoc* zespoły wspomagają pozostałe struktury w rozwiązywaniu zaistniałych problemów.

UŻYCIE SIŁ ZBROJNYCH RP DO WSPARCIA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ W SYTUACJACH KRYZYSOWYCH

Bezpieczne państwo wymaga sprawnej organizacji wszystkich organów powołanych do walki z zagrożeniami, dlatego też troska o udoskonalanie tego obszaru działań powinna znajdować się w centrum uwagi wszystkich organów państwowych.

Istotnym elementem troski o bezpieczeństwo narodowe jest umiejętne wykorzystywanie sił zbrojnych w czasie zagrożenia. Podczas jego trwania armia może zostać oddelegowana do udzielania pomocy władzom cywilnym w celu podtrzymania stabilności państwa. Dzieje się tak wówczas, gdy instytucje państwowe oraz służby cywilne nie są zdolne do samodzielnej realizacji powierzonych zadań, na przykład w wyniku nagłych i trudnych do przewidzenia wydarzeń stanowiących zagrożenie dla społeczeństwa. Mogą nimi być pozamilitarne sytuacje kryzysowe, takie jak klęski żywiołowe, katastrofy naturalne, katastrofy przemysłowe, masowe migracje ludności, katastrofy komunikacyjne, terroryzm, cyberterroryzm, zakłócenia infrastruktury krytycznej czy zakłócenia bezpieczeństwa i porządku publicznego. Polski system zarządzania kryzysowego przewiduje, że Siły Zbrojne RP ratują i chronią obywateli i ich mienie oraz podejmują możliwe działania na rzecz środowiska naturalnego, w tym w razie potrzeby monitorują poziom skażeń biologicznych, chemicznych i promieniotwórczych. Oczyszczają również teren z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych przedmiotów pochodzenia wojskowego. Dodatkowo pozostają w gotowości do prowadzenia

²⁴ T. Ciszewski, *Udział Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej w zapobieganiu oraz usuwaniu skutków zagrożeń niemilitarnych*, Wrocław 2011, s. 369.

operacji poszukiwawczo-ratowniczych (indywidualnie lub we współpracy z innymi organami państwowymi) oraz podejmowania działań humanitarnych. Siły Zbrojne RP w sytuacji kryzysowej wykazują ogólną troskę o bezpieczeństwo i porządek publiczny oraz są gwarantem funkcjonowania organów władzy, służb użyteczności publicznej i mediów komunalnych²⁵.

Zgodnie z postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 listopada 2011 r. w sprawie określenia głównych kierunków rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ich przygotowań do obrony państwa na lata 2013–2022²⁶ do zadań strategicznych Sił Zbrojnych RP należy m.in.: wspieranie organów państwa w zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego, wzmacnianie zdolności operacyjnych gwarantujących nienaruszalność granic, integralność terytorialną oraz obronę przestrzeni powietrznej kraju, a także udział w międzynarodowych misjach stabilizacyjnych.

Powstały na tej podstawie „Plan zarządzania kryzysowego Ministerstwa Obrony Narodowej” zawiera propozycje wykorzystania sił i środków wojskowych na terytorium kraju w sytuacji zaistnienia zagrożenia. W większości pokrywa się z wymienionymi wyżej zadaniami Sił Zbrojnych RP w razie wystąpienia zagrożeń niemilitarnych. Plan MON obejmuje m.in. użycie Sił Zbrojnych RP w kontekście działań antyterrorystycznych i utrzymania porządku publicznego, w izolowaniu zagrożonego obszaru, w działaniach ratowniczych, zabezpieczających i ewakuacyjnych, w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych oraz w sytuacjach wymagających użycia specjalistycznego sprzętu. Ponadto plan zakłada, że Siły Zbrojne RP mogą zostać wykorzystane do oczyszczania terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego oraz do likwidacji skażeń promieniotwórczych, biologicznych i chemicznych. Co więcej, do ich zadań zaliczono też ocenę i monitorowanie konsekwencji zagrożeń niemilitarnych, naprawę i odbudowę zniszczonej infrastruktury technicznej, działania sanitarnohigieniczne, przeciwepidemiczne oraz udzielanie pomocy medycznej. Wreszcie Siły Zbrojne RP mają pomagać także w ewakuacji ludności i mienia oraz w zabez-

²⁵ K. Gąsiorek, W. Kitler, *Wojskowe wsparcie władz cywilnych i społeczeństwa*, Warszawa 2005, s. 195. Por. *Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022 – przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r.*, „Biuro Bezpieczeństwa Narodowego”, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/strategia_rozwoju_systemu_bezpieczenstwa_narodowego_rp_2022.pdf (dostęp: 24.11.2019), s. 56.

²⁶ Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 listopada 2011 r. w sprawie określenia głównych kierunków rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ich przygotowań do obrony państwa na lata 2013–2022 (M.P. 2011 nr 103 poz. 1030).

pieczeniu i ochronie obiektów infrastruktury krytycznej użytkowanych przez Ministerstwo Obrony Narodowej²⁷.

Wsparcie ratownicze ze strony Sił Zbrojnych RP w reagowaniu kryzysowym może odbywać się w trzech trybach: podstawowym, alarmowym i nakazowym²⁸.

TRYB PODSTAWOWY

Wójt gminy lub – odpowiednio do terenu, na którym wystąpiło zagrożenie – burmistrz, lub prezydent miasta zwraca się do za pośrednictwem starosty do wojewody z prośbą o wsparcie ze strony armii. Wojewoda z kolei poprzez szefa wojewódzkiego sztabu wojskowego kieruje wniosek do dowódcy okręgu wojskowego. Z sytuacją tą mamy do czynienia w przypadku wystąpienia niedoboru środków innych organów administracji państwowej. W takich sytuacjach po pozytywnym rozpatrzeniu ww. wniosków możliwe jest uruchomienie niezbędnych sił i środków wojskowych, a także powołanie grup oraz zespołów operacyjnych wszystkich szczebli w celu przeciwdziałania sytuacji kryzysowej.

TRYB NAKAZOWY

Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego bądź Minister Spraw Wewnętrznych kierują wniosek do resortu obrony narodowej z prośbą o możliwość użycia Sił Zbrojnych RP w zwalczaniu zagrożeń. Następnie Minister Obrony Narodowej wydaje zarządzenie o bezzwłocznym wykorzystaniu odpowiednich sił i środków posiadanych przez armię. Zarządzenie skierowane jest do Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, który odpowiada za wprowadzenie odpowiednich środków zaradczych.

TRYB ALARMOWY

Stosowany niezwykle rzadko. W tym przypadku to dowódca jednostki wojskowej wprowadza siły i środki do działania. Decyzję podejmuje na podstawie własnej oceny stanu zagrożenia. Jednocześnie jest zobowiązany do natychmiastowego poinformowania o zaistniałym fakcie swych przełożonych w celu wdrożenia dalszych planów działania.

²⁷ Por. T. Ciszewski, *Udział Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej...*, op. cit., s. 7–8.

²⁸ Por. G. Pietrek, *Zadania i formy współdziałania terenowych organów administracji wojskowej z organami administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych oraz związane z tym wyzwania*, „Zeszyty Naukowe WSOWL” 2010, nr 3 (157), s. 141.

W sytuacjach kryzysowych działania Sił Zbrojnych RP różnią się między sobą w zależności od fazy rozwoju zagrożenia.

Faza I – działalność Sił Zbrojnych RP opiera się na bieżącym zapobieganiu sytuacjom kryzysowym:

- kształtowaniu pożądaných reakcji społeczeństwa na zaistniałe zagrożenie;
- zapoznaniu się z rodzajami zagrożeń oraz ich przyczynami, a także z przewidywanymi skutkami ich występowania;
- utrzymywaniu sił i środków do działań ochronno-ratowniczych, ochronno-obronnych oraz wspierających;
- wymianie informacji z układem pozamilitarnym;
- monitorowaniu i bieżącej ocenie sytuacji w zagrożonych rejonach;
- aktywowaniu elementów Systemu Zarządzania Kryzysowego Ministerstwa Obrony Narodowej;
- utrzymywaniu w gotowości systemu alarmowania i ostrzegania jednostek wojskowych, sztabów oraz instytucji Ministerstwa Obrony Narodowej.

Faza II – działalność Sił Zbrojnych RP polega na reagowaniu na zagrożenia kryzysowe:

- monitorowaniu oraz bieżącej ocenie sytuacji;
- adekwatnym reagowaniu na rozwój sytuacji oraz kierowaniu do akcji kolejnych sił i środków niezbędnych do opanowania zagrożenia;
- alarmowaniu jednostek wojskowych oraz instytucji Ministerstwa Obrony Narodowej o zaistniałym zagrożeniu;
- wymianie informacji oraz koordynowaniu działań wynikających ze współpracy z układem pozamilitarnym;
- przygotowaniu sił i środków do walki z zagrożeniem;
- koordynowaniu zadań w ramach wsparcia logistycznego zaangażowanych sił międzynarodowych;
- koordynowaniu i nadzorowaniu działań wydzielonych jednostek wojskowych.

Faza III – działalność Sił Zbrojnych RP skupia się na likwidacji skutków sytuacji kryzysowych:

- tworzeniu warunków do ustabilizowania sytuacji;
- koordynowaniu i nadzorowaniu działań wydzielonych oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych we współpracy z układem pozamilitarnym;

- współpracy z krajowymi i międzynarodowymi instytucjami w usuwaniu skutków sytuacji kryzysowej;
- nadzorowaniu przegrupowania wykorzystanych jednostek wojskowych do macierzystych garnizonów;
- nadzorowaniu odtwarzania zdolności wykonawczej zaangażowanych sił;
- nadzorowaniu rozliczeń finansowych wynikających z użycia wojska²⁹.

Wykorzystanie armii w reagowaniu kryzysowym wymaga umiejętnego dostosowania jej struktur, dyslokacji oraz rzeczowego wyszkolenia i wyposażenia części jednostek dla potrzeb ratownictwa.

UDZIAŁ WOJEWÓDZKICH SZTABÓW WOJSKOWYCH I WOJSKOWYCH KOMEND UZUPEŁNIEŃ W ZARZĄDZANIU KRYZYSOWYM

W działania o charakterze ratowniczym w razie sytuacji kryzysowej zaangażowane są nie tylko Siły Zbrojne RP, ale także terenowe organy administracji wojskowej, w tym m.in. wojskowe komendy uzupełnień i wojewódzkie sztaby wojskowe.

Wojewódzki sztab wojskowy pełni funkcję terenowego organu administracji wojskowej, będącego również częścią administracji publicznej oraz terenowym organem administracyjnym Ministra Obrony Narodowej w sprawach wojskowych i operacyjno-obronnych na obszarze województwa. Zasięg działania szesnastu wojewódzkich sztabów wojskowych pokrywa się z podziałem administracyjnym kraju. Na czele sztabów stoją szefowie, będący jednocześnie członkami wojewódzkich zespołów zarządzania kryzysowego. Do zadań szefów wojewódzkich sztabów wojskowych należy m.in.:

- uczestniczenie w realizacji zadań dotyczących zarządzania kryzysowego na terenie województwa;
- zagwarantowanie mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych;
- koordynowanie przedsięwzięć przeprowadzanych w ramach pomocy z zakresu aktywizacji zawodowej żołnierzy i osób zwolnionych z czynnej służby wojskowej;
- koordynowanie użycia Sił Zbrojnych RP na potrzeby zwalczania klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków oraz akcji poszukiwawczych, akcji ratowniczych i akcji ochrony życia, zdrowia i mienia;

²⁹ T. Ciszewski, *Udział Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej...*, op. cit., s. 10–11.

- planowanie wykorzystywania sił układu pozamilitarnego dla potrzeb obronności;
- administrowanie rezerwami osobowymi i świadczeniami na rzecz obronności;
- zabezpieczanie potrzeb osobowych uzupełnieniowych jednostek wojskowych;
- utrzymywanie stałej współpracy z innymi podmiotami i organami w sprawach wynikających z obowiązku obrony państwa³⁰.

Wojewódzkie sztaby wojskowe opracowują plany użycia wojewódzkich sztabów wojskowych w sytuacjach kryzysowych i przesyłają je do urzędów wojewódzkich. Aktualizacja planów odbywa się każdego roku w terminie do końca stycznia³¹. Zakres określonej w nich pomocy zależy od typu sytuacji kryzysowej, miejsca jej wystąpienia, a także od oceny konieczności zaangażowania armii.

Za koordynowanie prac oddziałów i pododdziałów wojskowych na terenie województwa odpowiada Szef Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego, który swoje zadania realizuje za pośrednictwem grupy operacyjnej oraz zespołów operacyjnych powoływanych przez wojskowe komendy uzupełnień.

Do realizacji swoich zadań szefowie wojewódzkich sztabów wojskowych mogą wykorzystać następujące siły i środki:

- grupy operacyjne wojewódzkich sztabów wojskowych;
- oficerów łącznikowych bądź pracowników wojska z wojewódzkich sztabów wojskowych skierowanych do wojewódzkich centrów zarządzania kryzysowego;
- oficerów łącznikowych lub pracowników wojska z wojskowych komend uzupełnień skierowanych do powiatowych centrów zarządzania kryzysowego;
- zespoły operacyjne wojewódzkich sztabów wojskowych oraz podległych wojskowych komend uzupełnień;
- zespoły wsparcia cywilno-wojskowego z Centralnej Grupy Wsparcia Współpracy Cywilno-Wojskowej.

Wojskowe komendy uzupełnień odpowiadają z kolei za administrowanie rezerwami osobowymi. Są organami wykonawczymi Ministra Obrony

³⁰ Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 lutego 2017 r. w sprawie wojewódzkich sztabów wojskowych i wojskowych komend uzupełnień (Dz. U. 2019 poz. 74), art. 4.

³¹ Towarzystwo Wiedzy Obronnej, *Współdziałanie administracji rządowej i samorządowej z organami wojskowymi w stanach nadzwyczajnych i w czasie wojny*, Warszawa 2012, s. 41.

Narodowej i podlegają bezpośrednio wojewódzkim sztabom wojskowym. Zajmują się problematyką obronną i administracją wojskową na administrowanym terenie.

Systemem zarządzania kryzysowego w wojskowych komendach uzupełnień kierują wojskowi komendanci uzupełnień, którzy odgrywają rolę terenowych organów wykonawczych Ministra Obrony Narodowej w sprawach operacyjno-obronnych oraz rządowej administracji niespolonej. Ponadto pełnią funkcję terenowych organów administracji wojskowej do zadań pokojowego uzupełnienia oraz zabezpieczenia i mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych, formacji uzbrojonych, formacji obrony cywilnej i jednostek przewidzianych do militaryzacji.

Wojskowe komendy uzupełnień funkcjonują na podstawie następujących przepisów:

- Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 2019 poz. 1541);
- Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. 2019 poz. 945);
- Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz. U. 2019 poz. 1464);
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 lutego 2017 r. w sprawie wojewódzkich sztabów wojskowych i wojskowych komend uzupełnień (Dz. U. 2017 poz. 262).

Do zadań wojskowych komend uzupełnień należy:

- zapewnienie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych poprzez przygotowanie się do wykonywania czynności wynikających z wyższych stanów gotowości bojowej i konieczności mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych;
- administrowanie rezerwami osobowymi, w tym m.in. gromadzenie zasobów rezerw osobowych na potrzeby uzupełnienia Sił Zbrojnych RP, nadawanie przeznaczeń osobom zdolnym do czynnej służby wojskowej, nadawanie przydziałów mobilizacyjnych, kryzysowych, pracowniczych oraz organizacyjno-mobilizacyjnych, prowadzenie ewidencji osób podlegających obowiązkowi służby wojskowej i in.;
- współpraca z innymi organami i podmiotami w sprawach związanych z obronnością państwa, w tym nabór ochotników do czynnej służby wojskowej (zawodowej oraz kandydackiej), współdziałanie z właściwymi organami samorządu terytorialnego w sprawach dotyczących

przygotowania i przeprowadzenia kwalifikacji wojskowej, utrzymywanie współpracy z Policją czy Strażą Graniczną w tym zakresie;

- udział w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego w ramach terytorialnego zasięgu działania wojskowych komend uzupełnień poprzez promocję obronności oraz służby, przedkładanie szefom wojewódzkich sztabów wojskowych wniosków i materiałów niezbędnych do analizy potencjalnych zagrożeń oraz uczestnictwo w działaniach zespołów zarządzania kryzysowego samorządu terytorialnego na szczeblu powiatowym, miejskim i gminnym³².

PODSUMOWANIE

Art. 26. Konstytucji RP głosi, że „Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic”³³. Troska o bezpieczeństwo realizowana jest przez armię za sprawą podejmowanych działań militarnych oraz pozamilitarnych, które związane są z występowaniem różnego typu zagrożeń na terenie kraju. Mowa tu o takich zdarzeniach jak katastrofy wywołane przez człowieka, zagrożenia terrorystyczne bądź klęski żywiołowe.

Szczególnie ostatni spośród wymienionych problemów stanowi obecnie, w obliczu zbliżającej się katastrofy klimatycznej, poważne zagrożenie dla społeczeństwa, dlatego też zgodnie z ustawą o zarządzaniu kryzysowym oraz innymi aktami prawa krajowego wojsko może zostać wykorzystane do zadań z zakresu zarządzania kryzysowego na wniosek wojewody, na przykład w celu przeciwdziałania klęskom żywiołowym oraz usuwania ich skutków.

Zagrożenia będące konsekwencją oddziaływań sił przyrody wymuszają konieczność podejmowania kroków w celu ochrony zagrożonej ludności. Do tego konieczne jest zaangażowanie wielu podmiotów, których ważnym elementem są właśnie siły zbrojne. W niniejszym artykule autorzy, wskazując na zadania i cele Sił Zbrojnych RP oraz ich miejsce w organizacji systemu zarządzania kryzysowego w kraju i w resorcie obrony narodowej, udowodnili, że wojsko dysponuje nie tylko dużym potencjałem ludzkim, ale także wieloma możliwościami organizacyjnymi oraz, co nie mniej istotne, nowo-

³² „Wojskowa Komenda Uzupełnień w Krakowie”, <https://wkukrakow.wp.mil.pl/pl/pages/zadania-2017-01-16-4/> (dostęp: 17.11.2019).

³³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483).

czesnym sprzętem, który niejednokrotnie umożliwia walkę o zdrowie i życie zagrożonego społeczeństwa. Wojsko Polskie może aktywnie i skutecznie wspierać administrację publiczną, w tym samorządy terytorialne, w sytuacji kryzysowej, m.in. dzięki terenowym organom administracji wojskowej, w tym wojskowym komendom uzupełnień i wojewódzkim sztabom wojskowym. Siły Zbrojne RP stanowią ważne i silne ogniwo systemu zarządzania kryzysowego w Polsce.

BIBLIOGRAFIA

- Ciszewski T., *Udział Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej w zapobieganiu oraz usuwaniu skutków zagrożeń niemilitarnych*, Wrocław 2011.
- Gąsiorok K., Kitler W., *Wojskowe wsparcie władz cywilnych i społeczeństwa*, Warszawa 2005.
- Organizacja systemu zarządzania kryzysowego w kraju i resorcie obrony narodowej* [prezentacja], Centrum Zarządzania Kryzysowego MON, Warszawa 2013, http://piwsuwalki.pl/images/articles/obrona_cywilna/Organizacja_Systemu_Zarzadzania_Kryzysowego_w_kraju_i_resorcie_ON-2012.pdf (dostęp: 5.11.2019).
- Pietrek G., *Zadania i formy współdziałania terenowych organów administracji wojskowej z organami administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych oraz związane z tym wyzwania*, „Zeszyty Naukowe WSOWL” 2010, nr 3 (157), s. 138–149.
- Siły zbrojne*, [w:] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, wyd. 6, Warszawa 2008.
- Towarzystwo Wiedzy Obronnej, *Współdziałanie administracji rządowej i samorządowej z organami wojskowymi w stanach nadzwyczajnych i w czasie wojny*, Warszawa 2012.
- „Wojskowa Komenda Uzupełnień w Krakowie”, <https://wkukrakow.wp.mil.pl/pl/pages/zadania-2017-01-16-4/> (dostęp: 17.11.2019).
- Zagadnienia ogólne z zakresu zarządzania ryzykiem i zarządzania kryzysowego. Analiza wybranych przepisów*, D. Wróblewski (red.), Józefów 2014.

AKTY PRAWNE I DOKUMENTY

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483).
- Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 listopada 2011 r. w sprawie określenia głównych kierunków rozwoju Sił Zbrojnych

Rzeczypospolitej Polskiej oraz ich przygotowań do obrony państwa na lata 2013–2022 (M.P. 2011 nr 103 poz. 1030).

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 lutego 2017 r. w sprawie wojewódzkich sztabów wojskowych i wojskowych komend uzupełnień (Dz. U. 2019 poz. 74).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2009 r. w sprawie określenia organów administracji rządowej, które utworzą centra zarządzania kryzysowego, oraz sposobu ich funkcjonowania (Dz. U. 2009 nr 226 poz. 1810).

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2014.
Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2009.

Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022 – przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r., „Biuro Bezpieczeństwa Narodowego”, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/strategia_rozwoju_systemu_bezpieczenstwa_narodowego_rp_2022.pdf (dostęp: 24.11.2019).

Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 2019 poz. 1541).

Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej (Dz. U. 2019 poz. 196).

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. 2019 poz. 1398).

CITE THIS ARTICLE AS:

J. Piwowarski, B. Piwowarska, J.A. Piwowarski, *Siły Zbrojne RP w systemie zarządzania kryzysowego*, „Security, Economy & Law” 4/2019 (XXV), s. 40–60, DOI: 10.24356/SEL/25/3.

Licence: This article is available in Open Access, under the terms of the Creative Commons License Attribution 4.0 International (CC BY 4.0; for details please see <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the author and source are properly credited. Copyright © 2019 University of Public and Individual Security “Apeiron” in Cracow

SPIS TREŚCI

HELENA BŁASZCZYK

Wykorzystywanie psów służbowych w formacjach mundurowych5

JACEK A. PIWOWARSKI

Metodologiczne i badawcze założenia pracy dyplomowej z dyscypliny nauk o bezpieczeństwie – przykład26

JULIUSZ PIWOWARSKI, BARBARA PIWOWARSKA, JACEK A. PIWOWARSKI

Siły Zbrojne RP w systemie zarządzania kryzysowego40